

MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZET

1943 MÁJUS

A Berlińi-tér szabályozása • Beépítésre szánt területek kijelölése Budapest környékén • A Fővárosi Közmunkák Tanácsa óbudai kislakásos bérházépítkezései • A Fővárosi Közmunkák Tanácsa dobogókői üzemi ház építkezése • Óvoda és napközi otthon Tatán • Lakóház a Sashegyen • Kevéssé ismert műemlékeink • Épületszerkezetek és anyagok • Külföldi városrendezés • Nagyvárosok közlekedési kérdései • Iparosok és kereskedők hitelezése • Az „Új Magyar Otthon” • Külföldi lapszemle

UNGARISCHE BAUKUNST • ARCHITETTURA UNGHERESE • ARCHITECTURE
ONGROISE • HUNGARIAN ARCHITECTURE • HUNGARA ARKITEKTURO

Felölős szerkesztő:
VITÉZ IRSY LÁSZLÓ

**MAGYAR KIRÁLYI
ÁLLAMI VASGYÁRAK
KERESKEDELMI KÉPVISELETE R.T.**
BUDAPEST, VIII., MÚZEUM-KÖRÚT 18

Távbeszélő: 133-394

Acéllerakat és ipartelep:
BUDAPEST, XIII., VÉSŐ-UTCA 11

Távbeszélő: 292-162

**A MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMI VAS-,
ACÉL- ÉS GÉPGYÁRAK ÉS A FÜLEKI
IPARMŰVEK RÉSZVÉNYTÁRSASÁG**

központi eladási szervezete

Forgalombahozza
a MÁVAG és a FÜLEKI IPARMŰVER K. T.
gyártmányait

Parkettát

a legjobb kivitelben
szállít, lerak, javít

LÁNG JÓZSEF

parkettázó és padlózási vállalata
VI., MUNKÁCSY MIHÁLY-U. 23
Telefon: 129-211, 315-060

ZSIGMONDY BÉLA

RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

Híd-, víz-, partfal-,
vasbeton- és kútépítési,
alapozási, csatornázási, légvédelmi,
óvóhely építési és
mélyfúrási vállalat

BUDAPEST, XI., HORTHY M.-ÚT 92

TELEFON: 268-920

HŐSZIGETELÉS ÉS HANGSZIGETELÉS

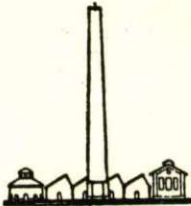
nélkül nincsen
KORSZERŰ
ÉRTÉKALLO
ÉPÍTKEZÉS

AZ ÉPÍTŐANYAG-
TECHNICA MAI
ÁLLÁSA SZERINTI
LEGTÖKÉLETESEBB
MEGOLDÁST TE-
SZIK LEHETŐVÉ

AZ ULTRA-HAESZ hőszigetelőanyagok és
ULTRA-HAHAESZ hangszigetelőanyagok

KIZÁRÓLAGOSAN GYÁRTJA ÉS FORGALOMBA HOZZA ÉS A SZIGETELŐ MUNKÁK KIVITELEZÉSÉT IS VÁLLALJA
„NAGYBÁTONY-UTLAKI” EGYESÜLT IPARMŰVEK RT
BUDAPEST, V., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 16. TELEFON: 18-18-08

**Kéményépítés
Kazánbefalazás
Kemencepítés
Hő-, hűtő-, hangszigetelő
anyagok gyártása és szerelése**

WELVÁRD ZOLTÁN
okl. mérnök, építőmester
BUDAPEST, XI., FORRÁS-UTCA 4.
Telefon: 258-245

BÁTHORY, KLENOVITS ÉS VITÉZ CSÉRY okl. építészek, okl. mérnökök és építőmesterek
Budapest, II., Volkmann-utca 18. Telefon 164-205, 364-125

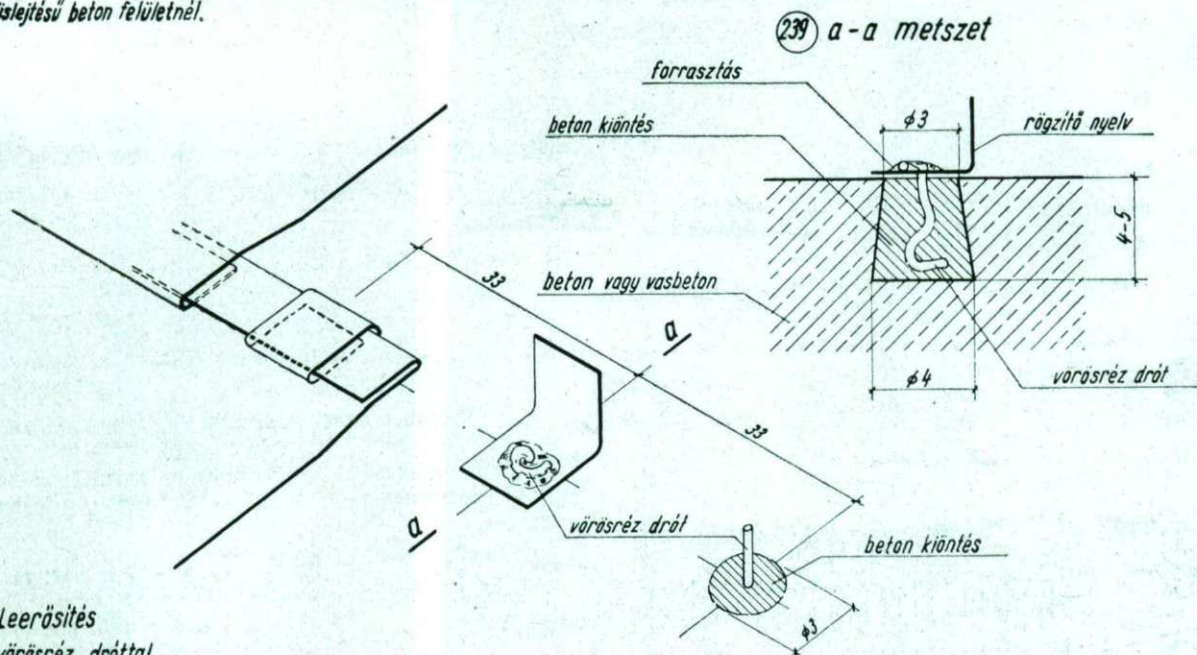
Vasgerendákat Árusító Részvénytársaság
BUDAPEST, VI., PODMANICZKY-UTCA 29

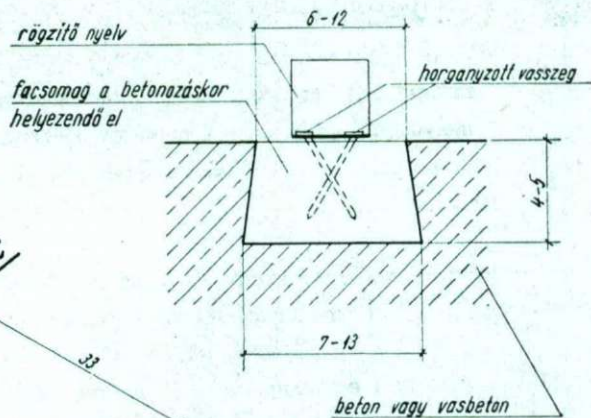
ÁLTALÁNOS ÉPÜLETSZERKEZETEK

Rögzítő nyelvek leerősítése beton felülethez.
Kisajtósú beton felületnél.

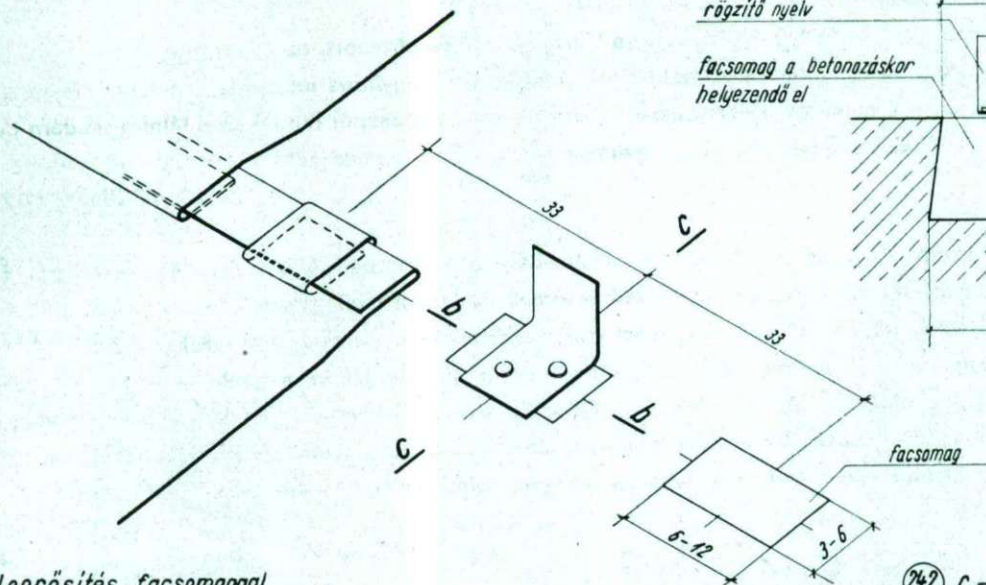
(238) Leerősítés
vörösréz dróttal

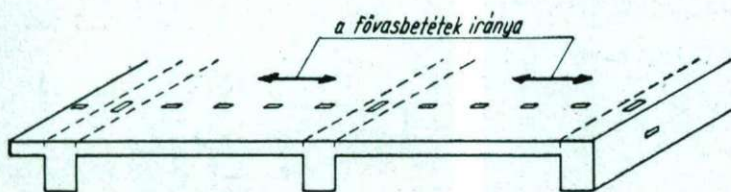
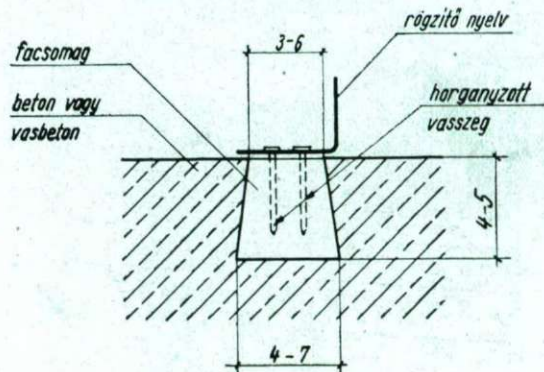
(241) b - b metszet

(240) Leerősítés facsomaggal

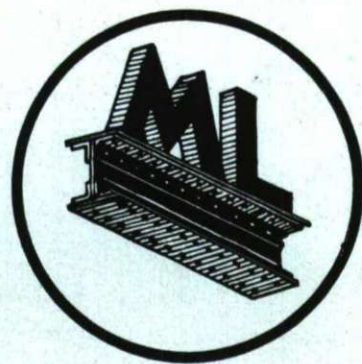
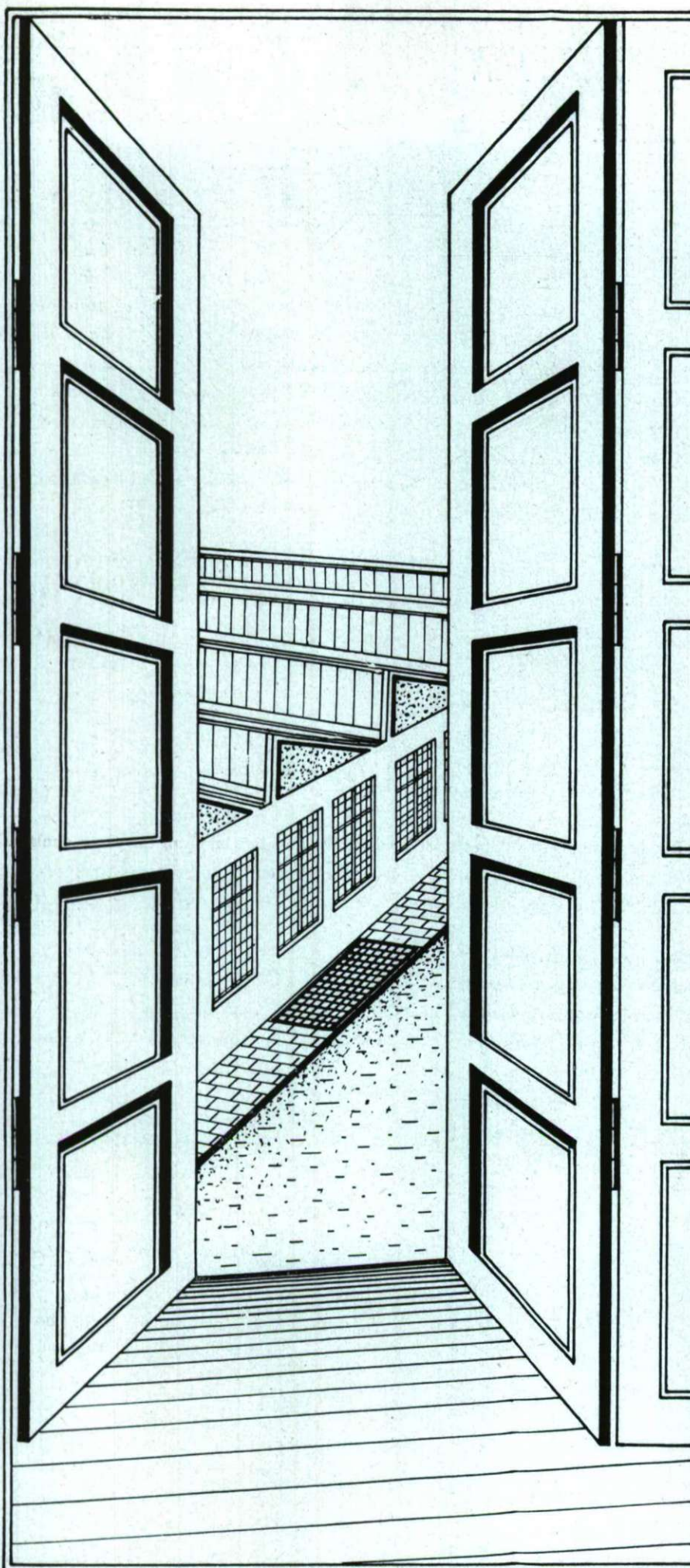
(242) c - c metszet

Lemezben mindig a fővasbetétekkel párhuzamosan kell
elhelyezni a facsomagokat.
Gerendába lehetőleg ne helyezzünk el facsomagokat.

(243) A facsomagok elhelyezése vasbeton szerkezeteknél

MÁRKUS LAJOS R.T.

**VASSZERKEZETEK
ÉS LÁNCGYÁRA**

**BUDAPEST
VI., HUN-UTCA 4**

GYÁRTMÁNYOK:

**ACÉLSZERKEZETEK,
ACÉLVÁZAS ÉPÜLETEK,
ACÉLAJTÓK ÉS ABLAKOK,
RAGACSNÉLKULI
ÜVEGTETŐK,
„SOLLUX” ÜVEGBETON-
MENNYEZETEK,
LEVILÁGÍTÓK ÉS FALAK,
VÁGÓHÍDI BERENDEZÉSEK
STB.**

Eolin házagmentes padló

Dr. HUSZT és Dr. TÓTH
mérnökök
IPARI KFT. VIII., SAJÓ-U. 6.
T.: 224-036

Redőnyök
Telefon 292-671

Pick Ede Utódai

Redőnyök
Bpest, XIII, Árboc-utca 1

A gyönyörű környezetben fekvő berchtesgadeni Diétrich—Eckart kórház a népi alapokon álló új német építészeti egyik legjobb alkotása. A feladat nem volt egyszerű, mert a felsőbajor népi építészet kialakult arányaiba nehezen szorítható bele ilyen nagyméretű, többemeletes épület. A tervező építész — dr. Berge — úgy alaprajzilag, mint külső megjelenés szempontjából igen ügyesen oldotta meg a problémát. A kétemeletes épület felvételi része délfelé nyitott díszudvart zár le. A felvételi részhez csatlakozik a betegszárny, a betegszobák előtt déli fekvésű napozó-teraszokkal, az északi oldalon elhelyezett műtőkkel, szórakozó- és mellékhelyiségekkel. Sajnos a leköszölt alaprajzok oly kis léptékűek, hogy csak nagy általánosságban érthetők meg. Néhány fényképet mutat be a lap régi favázis házak homlokzatainak megtisztításáról. Felhívja a figyelmet a jelenleg ismét aktuális favázis építkezés szépségeire.

ANDREA CEMENTÁRUGYÁR ÉS ÉPÍTŐIPARI RT.

FALBURKOLÁS

BUDAPEST, V., BÁTHORY-U. 20. TELEFON : 120-092

PADLÓBURKOLÁS

Bontásra kerülő épületek megszerzőjét bőkezűen díjazom. — Ajtók, ablakok állandóan raktáron

HORVÁTH ISTVÁN

bontási vállalkozó, Budapest, III., Szőlő-utca 9/11. Tel. 362-472

A MODERNE BAUFORMEN márciusi száma munkások és munkásnők részére létesített lakótelepet mutat be. A tervezési irányelvek hasonlóak a Baumeisterben ismertett lakótelepével. A lap ismerteti még egy családi házat Elingius hamburgi építészétől, valamint a háború alatt tönkrement és újjáépített varsói játékbank belső képeit.

TOBIÁS LORÁND

A WOHNUNGSBAU IN DEUTSCHLAND 1943 január 1.-i száma az olaszországi új városrendezési tervvel foglalkozik, melyet a Közmunkák Tanácsa nagyjában elfogadott.

Eddig az 1865. évi június 25-i törvény volt érvényben a városépítkezéseknél, mely kétféle tervet foglal magában : egyet az építkezési formákról és egyet a város kiterjesztéséről. A városok szédítő fejlődése folytán azonban ez hiányosnak bizonyult, ezért van szükség új tervre.

STEINER GUSZTÁV FÉNYEZŐ- ÉS MÁZOLÓMESTER

Cégtulajdonos özv. Steiner Gusztávné, Budapest, V, Csáky-u. 5. T. 326-495

Jakoby László

okl. kohómérnök
Telefon: 38-45-99
és 18-62-16

*Kazánfalazás
Ipari kemencék,
gyárgémények építése
Hőszigetelések
Gépalapozások*

Szennyvíztisztító telepek

SADO házi kiserítők
PRISTER MŰVEK RT.
BUDAPEST, I., ATTILA-U. 95. 161-230

TRAVERTIN

és mindennemű kőfaragó munkát készít :
IFJ. TURRA ADOLF
kőfaragómester Budapest, VIII., Luther-u. 1/a.
Tel.: 140-329. Bánya- és üzemtelep: Budakalász.
Tel.: 162-036 19. mellékállomás

Világítási, erőátviteli berendezések tervezése és készítése. Épületek és gyárüzemek villamos berendezése. Fémáruüzem: világítótestek tervezése és készítése

Nagy György

szig. gépészmérnök
Budapest, VI. ker.,
Teréz-körút 26. sz.
Telefon: 311-446

Jó betanhoz:

TRICOSAL

FERRO-CYAN, BUDAPEST, V., KOSSUTH LAJOS-TÉR 4

MÁRVÁNYÜVEG FALBURKOLÁS ÜVEGBETON

SCHNEIDER ÉS TÁRSAI · BUDAPEST VIII.
ÜVEGCSISZOLÓ ÉS TÜKÖRGYÁR · VIG. U. 34. T. 335-982, 131-315

FOTOKOPIA
FÉNYMÁSOLÁS
SOKSZOROSÍTÁS

MŰSZAKI NYOMDA
KÁDÁR U. 4.
TEL: 113-901.

A külön városrendezésre (lakásviszony, higiénikus berendezések) alakult bizottság az új törvényt a következő szempontok szerint állította össze:

1. keretet kell létesíteni, melybe az egyes közösségek építési tervei beleilleszkedjenek,
2. nem az egyéni, hanem a közösségi szempont kell érvényesülni a törvény megalkotásánál, természetesen az egyesek érdekeit figyelembe véve.

3. az eddigi építkezési rendeletek szoros összhangba kerüljenek a városrendezés követelményeivel.

A törvényjavaslat a következő 3 fejezetben foglalható össze:

I.-ben a tervszerű városrendezés alapvonalai vannak lefektetve.

II. a törvény alkalmazása, a kerületi és közösségi építkezések és az építési formák megállapítását tartalmazza.

III. az eltulajdonítási kártalanításról, a büntető szabályokról, a törvény érvényességi idejéről és végül a régi törvény újra ütköző rendeleteinek eltávolításáról szól.

O. dr. LOVRICH GIZELLA

PARKETTA

gyártása és fektetése elsőrendű
kivitelben tölgyből és bükkből

**Keresztény Parkettázók
Faipari Szövetkezete**

Központi iroda:
VIII., Mikszáth Kálmán-tér 2. Tel.: 144-591
Gyártó üzem:
XIII., Palócz-utca 15. Telefon: 290-912
Bérvágások! Gyalulások!

Építőanyagot olcsó árban és kitűnő
minőségben szállít

NERVETTI VIKTOR
építési anyagkereskedelmi vállalata
Budapest, VII., Rákóczi-út 80. Tel.: 224-042

DOMOKOS BÉLA

okl. ácsmester és parkett-vállalkozó
Budapest, III., Lajos-utca 144. Tel. 162-596.

SEENGER BÉLA

m. kir. udvari kőfaragómester
Budapest, XI., Horthy Miklós-út 106

Készít mindennemű kő-
és márványmunkákat

Magyar Építőművészet kiadóhivatala:

Budapest, XIII. ker.,
Dráva-utca 11. szám

Telefon: 493-789

Postatakarékpénztári csekk szála 46.003

MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZET

Megjelenik 1901 óta, mai formájában és szerkesztésében újjáalakult 1941-ben. Felelős szerkesztő és kiadó: vitéz Irsy László. Előfizetési ár: Egész évre 28 P, félévre 14 P, egyes szám ára 3.50 P az Általános épületszerkezetek c. melléklettel együtt. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, XIII., Dráva-utca 11. sz. Telefon: 493-789. Megjelenik havonta

TARTALOM:

Városrendezés:

A Berliini-lér szabályozása —
Farczádi Lázár Jenő min. tanácsos.

Beépítésre szánt területek kijelölése Budapest környékén —
Tattay Pál okl. építészmérnök.

Építkezések:

A Fővárosi Közmunkák Tanácsa óbudai kislakásos bérházépítkezései, tervezők: Antal Dezső, vitéz Kamarásy Jenő és Wanner János okl. építészmérnök.

A Fővárosi Közmunkák Tanácsa dobogókői üzemi ház építkezése — tervező Hermány Géza okl. építészmérnök.

Óvoda és napközi otthon Tatán — tervező Kerekes András építészmérnök.

Lakóház a Sashegyen — tervező dr. Bardon Alfréd műegy. int. tanár.

Műemlékek:

Kevéssé ismert műemlékeink —
dr. Lux Géza okl. építészmérnök, műegytemi tanársegéd.

Épületszerkezetek és anyagok:

Réczey Miklós okl. építészmérnök.

Szemle:

Külföldi városrendezés

Nagyvárosok közlekedési kérdései

»Iparosok és kereskedők hitel-ellátása«.

Az »Új Magyar Otthon«.

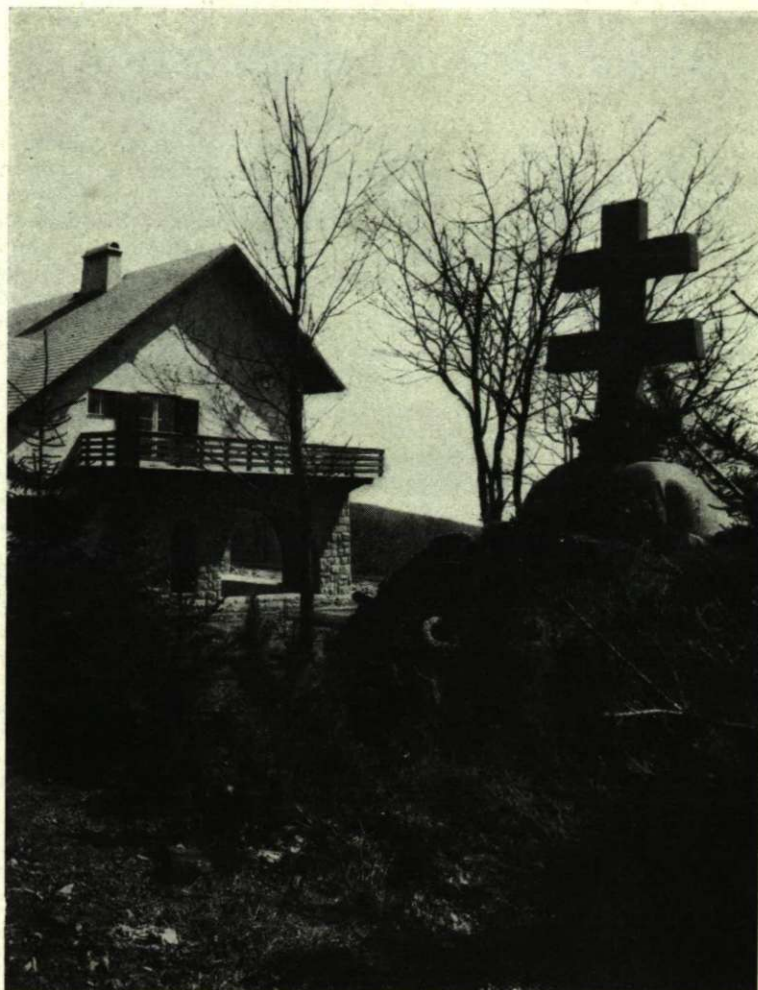

Foto: Kozelka

Bevezető

A magánépítkezés a háború következtében rendkívül súlyos körülmények közé került. A közhatóságok feladata, hogy a nehéz körülményeket enyhítsék és nagyon sok téren pótolni kell azt a hiányt, ami a szűkséggé váló anyaggazdálkodás miatt előállt. Egyik legfontosabb feladat a szociális kislakások építése. Ezen a téren örömdetes javulás tapasztalható mindenfelé. Nem szabad azonban megelégednünk a másik feladatról sem: hogy elő legyen készítve a talaj arra az időre, amikor a magánvállalkozás, magánépítkezés újra normális körülmények közé kerül. Városrendezésileg elő kell készíteni új telekosztási lehetőségeket, ahol egészséges települések keletkezhetnek a jövőben. Tanulságokat vonhatunk le a múlt háború utáni időkből. Váratlanul érte az egyes közületeket a házhelyek iránt mutatkozó fokozott igény, s a hirtelen kialakított, kellő előkészítés nélkül engedélyezett parcellázások nyomán kifogásolható helyen, egészségtelen, sokszor veszélyes települések keletkeztek. Meg kell akadályozni, hogy hasonló körülmények keletkezzenek a mostani háború után. Elvileg le kell tárgyalni az újabb telepek létesítését és itt figyelembe kell venni az előrehaladott telepítéspolitikai tudományos elveket is. Biztosítani kell mindazt, amit a jól elhelyezett és egészséges település kíván.

Ebben a számunkban példát mutatunk arra, hogy egy közhatóság saját feladatkörében hogyan tudja a háború miatt fellépő igényeket is kielégíteni. A Fővárosi Közmunkák Tanácsa az óbudai Árpád-híd hídfője körüli városrendezési terv kialakítása érdekében házakat kell hogy lebontson és a fennálló rendelkezések értelmében ez a lebontás csak akkor történhetik meg, ha a lakók elhelyezéséről gondoskodik. Ebből a célból építette a bemutatott kislakásos bérházakat. A békevilágban kialakuló üdülőttelep fejlesztése érdekében lefolytatott építkezéséről is ebben a lapunkban számolunk be.

v. I. L.

A Berli-ni-tér szabályozása

E kérdéssel foglalkozván vessünk rövid történeti visszapillantást, miképpen fejlődött a Berli-ni-tér arra a jelentőségre, amellyel jelenleg bír és amellyel a jelenlegi viszonyok között a városrendezőknek számolnia kell. Amint az 1. sz. képünk mutatja, az 1871-i állapot szerint e helyen tulajdonképpen a Váci-útnak egy kanyarulata volt, amelyre Pest városának és ezzel székesfővárosunknak első pályaudvara nyílt, az ú. n. Indóház, amely a Gyár-utcaig — a jelenlegi Jókai-utcaig — terjedt. A mai Szent István-, ill. Lipót-körút helyén a Fegyvergyár-utca volt és ennek két oldalán a régi Cukorgyár és az Unió-gőzmalom foglalt helyet. A Margit-híd még nem volt ebben az időben meg és így sem a Lipót-körútról, ill. Szent István-körútról, sem a Teréz-körútról még szó sem volt. Az akkori helyzetet tehát akként jellemezhetjük, hogy az Indóház környékén az éppen fejlődésnek indult gyárpar igyekezett — természet-szerűen — helyet foglalni.

Nehéz helyzetben voltak ez időben is a városrendezők, miután a gyárpar ez elhelyezkedése szembenállott a város rohamos fejlődésével, amelynek kényszerítő hatása alatt készültek azok a nagyvonalú városrendezési tervek, amelyeknek eredménye lett a Körút megvalósítása, az Indóház hátrábbhelyezése, a Margit-híd építése és ezek által a Berli-ni-térnek mint forgalmi gócnak kialakítása.

Igy 1873-ban indultak meg azok a tárgyalások, amelyek a régi Indóháznak hátrahelyezésével, a Körút létesítésével foglalkoztak és egyben a Margit-sziget érintésével Buda felé egy új hídnek építését vetették fel. Az Indóház hátrahelyezése és a Körút létesítése gyorsabb ütemben haladt, úgy, hogy már 1878-ban kialakult állapotról lehetett beszélni. A Lipót-, ill. Szent István-körút is teljesen kialakított alakot nyert arra az időpontra, (1901) amire a Margit-híd megépült.

Az ez időben megállapított szabályozást tünteti fel a 2. sz. képünk azzal,

hogy időközben a villamosvasút fejlődése következtében vasúti sínek kerültek az úttestekre és 1922. évben a MÁV üzletvezetőséget bővítették a Berli-ni-tér hátrányára (Ilkovic-s-féle vendéglő).

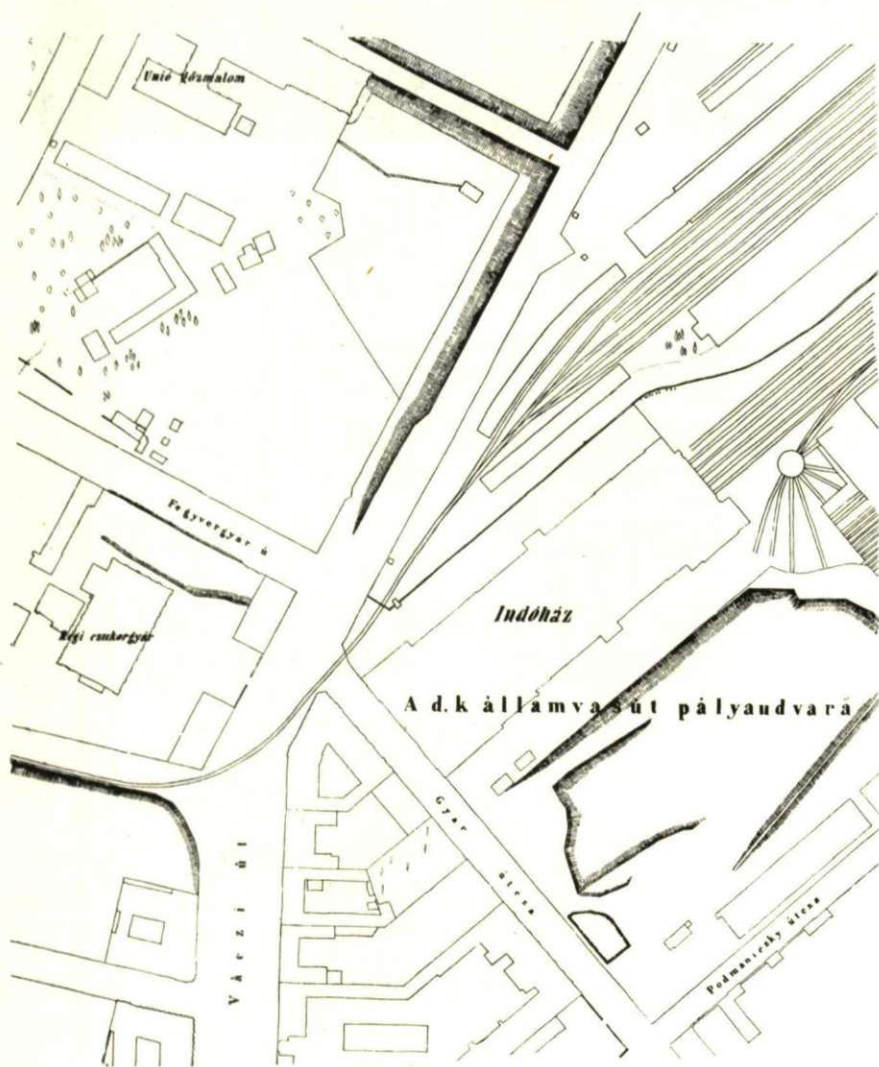
Ha már most a Berli-ni-tér újabb rendezéséről óhajtunk beszélni, első-sorban forgalmi szempontok azok, amelyek a kérdést dominálják.

A Váci- és Vilmos császár-utak országos jelentőségű átmenő forgalma ma is fennáll. A Lipót-, ill. Szent István- és Teréz-körutak ugyan-csak országos jelentőségű forgalom-mal bírnak, amihez hozzájárul még a nyugati pályaudvar helyi forgalma. Amíg azonban a 70- és 80-as években csupán lófogató közúti forgalomról volt szó, ma már a villamosvasúti forgalom maga is olyan, amit nem-csak, hogy számításon kívül hagyni nem szabad, hanem ugyanúgy számításba kell venni, mint a közúti forgalmat.

Csak egy pillantás a 2. sz. képünkre, meggyőz mindenkit arról, hogy a két forgalomnak, tehát a közúti és villa-mosforgalomnak egyszintben való megoldása szinte lehetetlen. Mindkét forgalom részéről ugyanis a követel-mények jelenleg már olyan nagyok és s sürgetőek, hogy a megoldást tovább elodázni nem lehet, és tulajdonképpen a Berli-ni-tér szabályozá-sát illetően ugyanabban a helyzetben vagyunk, mint az 1870-es években, amikor is generálisan dönteni kellett a Berli-ni-tér szabályozásának módosításáról.

Amint már előbb említettem, a villa-mos- és a közúti forgalom egyszintben nem oldható meg. Tehát szükséges, hogy a villamosvasúti forgalom az úttest alá helyeztessék. E kérdés — tervezését illetően — már igen előre-haladott állapotban van, tekintettel arra, hogy a Vilmos császár-úti villa-mos sülyesztését a földalatti vasúti programmban a székesfőváros is az első helyre helyezte. Így tehát biztosítva van, hogy a közeljövőben ez a reláció elintézést fog nyerni. A Szent István- és Teréz-körúti reláció szintén föld alá helyezéssel nyer majd megoldást, ez azonban már későbbi program, s e relációt illetően átmenetileg valószínűleg még felszíni villamossal kell majd számol-nunk. Természetes azonban, hogy már a Vilmos császár-úti relációnak földalattivá való tétele is nagy könnyebbülést jelent.

A közúti forgalom megoldásánál leg-helyesebbnek látszik és egyúttal leg-egyszerűbb is a zsiratoár-megoldás. A Berli-ni-teret ezidőszent naponta mintegy 25.000 jármű érinti. Hogy ennek lebonyolítása ma milyen körül-

1871. évi állapot

1.

mények között történik, elég azt hiszem utalnom arra: ha valaki egyszer a Berli-ni-téren áthalad, teljesen tisztán, illetve bonyolultán láthatja. Keresztezések és kiskanyarok egész tömegével találkozunk.

Mint említettem, legegyszerűbbnek a zsratoár-megoldás látszik a közúti forgalom megoldására, ha olyan úttest méreteket tudunk adni és olyan fonódási hosszakat, amelyek a mai fejlett közlekedési követelményeknek megfelelnek.

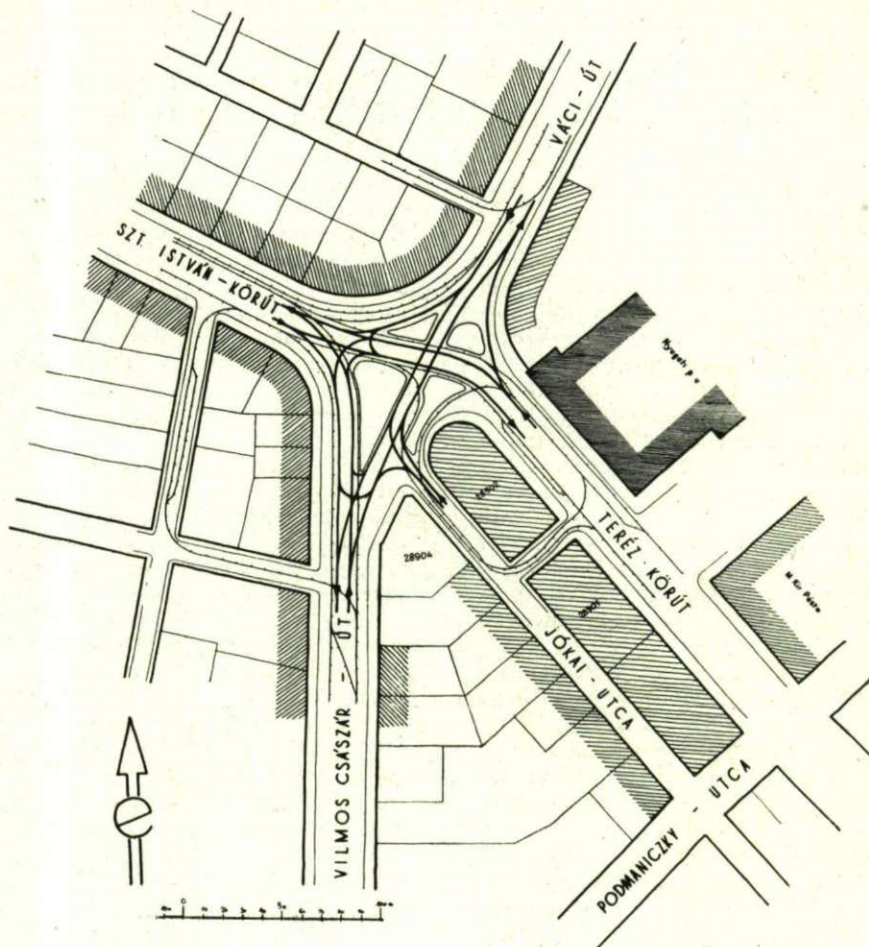
A 3. sz. képünkön mutatjuk be a Berli-ni-tér újabb szabályozását. Itt már a villamosvasúti forgalom teljesen a föld alá van helyezve és a felszínen csak a közúti forgalom bonyolódik le. A zsratoár belső magja 63 m átmérőjű, az úttest 16'50 m széles, ahol tehát 4 kocsi-nyom és egy 1'50 m széles kerékpárút van számításba véve. A fonódási hosszak is megfelelő nagyságúak úgy, hogy a síma, zökkenésmentes közúti forgalom lebonyolítható. Napi 16 órai közúti forgalmat véve számításba, 20 km-es sebességgel mintegy napi 100.000 jármű forgalmának lebonyolítására alkalmas.

Ami már most magát a szabályozást illeti, a következőket jegyezzük meg: Feltételeztük, hogy a nyugati pályaudvar jelenlegi helyén marad, így ennek forgalma részben a Váci-út, részben pedig a Teréz-körút által jó megoldást nyerhet. A nyugati pályaudvar forgalma a jövőben csökkenni fog, tekintettel arra, hogy a tervek szerint a távolsági személyforgalom innen áthelyezést fog nyerni az Andrássy-út meghosszabbításában, a Hungária-körútnál tervezett távolsági személypályaudvarra és így a jelenlegi nyugati pályaudvar csak a környéki vasúti forgalmat fogja lebonyolítani. Amennyiben pedig a jövőben a nyugati pályaudvart hátrább helyeznék, úgy az a Berli-ni-tér forgalmára nézve előnyöket jelentene, de ebből a szempontból nem feltétlenül szükséges. A Teréz-körút és Jókai-utca közötti területen lévő MÁV üzletvezetőségi házak lebontatnának, hogy a felszabaduló terület egyrészt a közúti forgalom, másrészt autóparkirozás és kisebb zöldterület céljára használtassék fel. Ennek a bontásnak egyenes következménye továbbá az is, hogy a nyugati pályaudvar homlokzata felszabadul. Az ú. n. London-szálló telke egyrészt szintén közterület céljára leesik.

Az előadottakból látható, hogy a Berli-ni-tér rendezését aránylag kis költséggel lehet megoldani.

Beszélnem kell végül még a gyalogosforgalomról is, amit véleményem szerint az útkereszteződésekben csakis a föld alatt kell megoldani, de legalább is a két főirányban úgy, hogy a közúti és gyalogosforgalom egymást ne zavarja és a síma lebonyolítás így is biztosítva legyen.

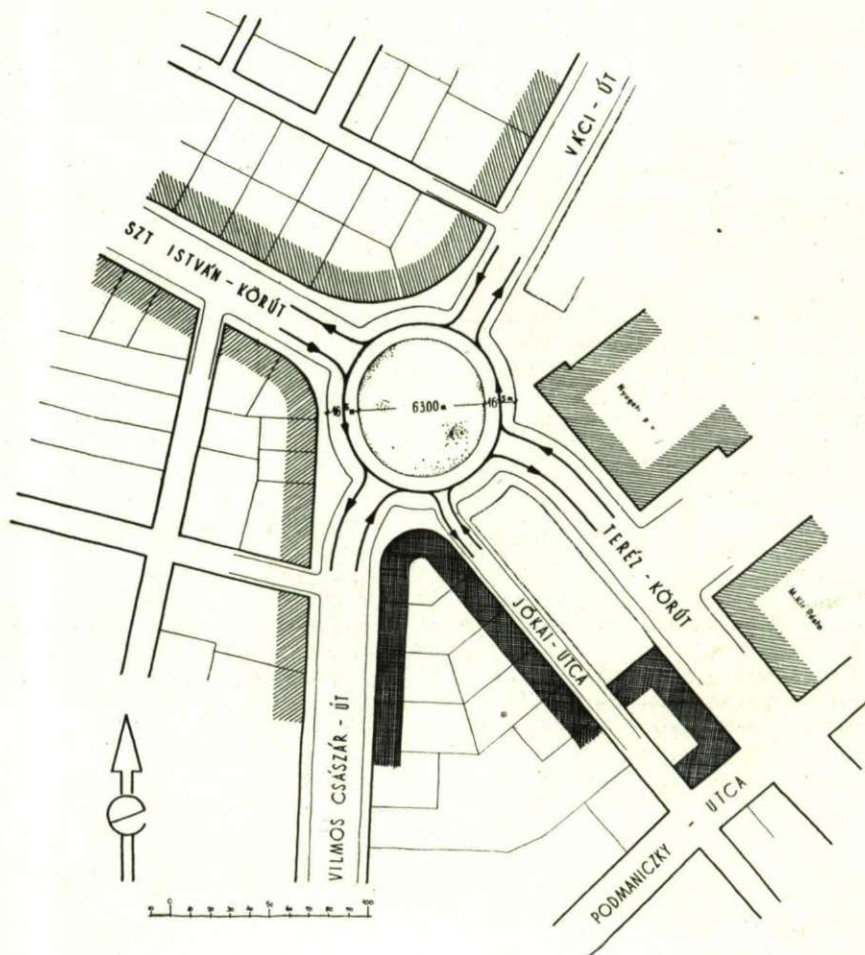
FARCZÁDI LÁZÁR JENŐ

A Berli-ni-tér jelenlegi állapota

2.

A Berli-ni-tér tervezett szabályozása

3.

Beépítésre szánt területek kijelölése Budapest környékén

A nagy városok területi terjeszkedése kétféle formában történik. Az egyik, amelyet Gaston Bardet szellemesen »olajfolt«-terjeszkedésnek nevez, a város legrégebbi magja körül többé-kevésbé egyenletesen történik minden irányban. A másik terjeszkedési mód — vasutak, villamosok közbeiktatásával — szétszórtan történik a városmagtól aránylag nagyobb távolságban. Ez a két terjeszkedési forma rendszerint együttesen lép fel. A zárt terjeszkedésnél levegőtlen, egészségtelen városok keletkeznek, ahol sokszor csak rendkívüli nehézségekkel és tetemes költségekkel: hatalmas kisajátítások árán lehet egy kis szabad levegőt juttatni, zöld sávokat, játszótérket ékelni a zsufolt ház-sorok közé. A másik terjeszkedési mód viszont túlságos terheket ró a közlekedési hálózatra; az egymástól függetlenül fejlődő kisebb települési góccok között majdnem lehetetlen rendet teremteni, különösen, ha azok a fejlődés folyamán rendszertelenül egybekapcsolódnak, összenőnek. A közművekkel való ellátás az ilyen szétszórt településeknél rendkívül nehéz feladat.

Budapest és környéke fejlődésénél elsősorban ennek az utóbbi terjeszkedési módnak a visszasságai jelentkeznek. A városmag körüli közvetlen település zsufoltságát megakadályozza a Duna széles sávja, amely friss levegőt visz a belváros szívébe is. A budai hegyek villasora pedig az erdők zöldjét közvetíti a városi kerületekkel. Ha vannak is a Teréz- és Erzsébetvárosban nagy-kiterjedésű zsufolt háztömbök, Budapest belső kerületei mégis csak tűrhető formát képviselnek az európai nagyvárosok közt. Ez a helyzet pedig állandóan javul azóta, amióta tudatos városrendezés irányítja a város képének kialakulását, szemben a mult »öszönös« fejlődésével, ahol a telekspekuláció vitte a vezérszólamot. Sokkal súlyosabb feladatokat hárít a városrendezőre azoknak a hibáknak a kiküszöbölése, ami a pestkörnyéki szörványos települések rendezetlenségében rejlik. Márpedig a legutolsó évtizedek fejlődésének súlypontja éppen erre a területre esik.

Budapest lélekszám szaporulata az utolsó három évtizedben a következő volt:

1910 és 1920 között 48.810 lélek, 5'5%;
1920 és 1930 között 76.494 lélek, 8'2%;
1930 és 1941 között 158.404 lélek, 15'7%.

Ugyanezen időben Budapest közvetlen környékének a szaporodása a következő volt:

1910 és 1920 között 74.832 lélek, 31'6%;
1920 és 1930 között 136.467 lélek, 43'9%;
1930 és 1941 között 112.364 lélek, 25'1%.

A lélekszám növekedésénél is erősebb volt a településre szolgáló terület növekedése. Mindig újabb és újabb területeket parcelláztak fel házhelyekre.

Igy következett be az a helyzet, hogy 1938-ban, amikor az 1937: VI. t.-c. értelmében a Fővárosi Közmunkák Tanácsa vette a kezébe Budapest környékének városrendezési irányítását, a hatáskörébe eső városok és községek területén mintegy 14.500 ha volt házhelyekre felparcellázva, ezen a területen pedig mindössze kereken 550.000 lélek lakott. Ez nagyvárosi viszonylatban abnormisan alacsony, hektáronként 38 lélekszámot jelent.

Az 1937: VI. t.-c. nyújtott először törvényes alapot a fejlődés irányítására a beépítésre szánt területek kijelölése révén. A Közmunkatanács élt is ezzel a lehetőséggel és a beépítésre szánt területeket a legkisebb keretek között állapította meg. Igaz, hogy ezzel rendkívül súlyos terheket vállalt a városrendezés közlekedési és esztétikai szempontjából, mert a már felosztott területeken sokkal nehezebb és sokkal több időbe telik akár közlekedési, akár városesztétikai szempontból hatásos városrendezést foganatosítani.

A beépítésre kijelölt terület nagyságát a Közmunkatanács 16.103 ha-ban állapította meg: tehát a már házhelyekre felosztott területet mindössze 11%-al emelte. Ez a 11% azokból a területekből tevődik össze, amelyek a már felosztott részek közé ékelődtek be, és amelyeket gyakorlatilag már úgysem lehetett volna más célra kijelölni.

E nagyjelentőségű elhatározásában tehát a Közmunkatanácsot két főszempont vezette: 1. az eddigi vízszintes irányú fejlődés helyett lehetőséget adni a függőleges irányú fejlődésnek. Ez azt jelenti, hogy a már részben beépült területeknél (város-, községközpontok, zárt sorú övezetek) magasabbfokú építkezésekkel nagyobb lakásűrűség legyen elérhető, hogy a közművesítés rentabilitása biztosítható legyen.

2. Budapest-környék beépítettsége még vízszintes irányban is rendkívül laza, vagyis a már kialakított telkeknek csak mintegy 60%-a épült be és így még hosszú időre van szükség ahhoz, hogy ezek is beépülhessenek.

Hasonlóan nehéz feladatok előtt áll a Közmunkatanács az így kijelölt és összesen 6 megyei város és 19 nagyközség között szétforgácsolt terület egységes rendezése szempontjából. Nemcsak az egyes városok és községek nem voltak egymásra tekintettel a fejlődésnél, hanem sokszor ugyanazon város vagy község területén is több, egymástól független telep keletkezett. A közigazgatási határok pedig a települések szem-

pontjából semmiképpen sincsenek racionálisan megvonva. Hogy csak egy-két kiáltó példát mutassunk be: Rákoshegy teljesen körülöleli Rákoshelytér területét, utcahálózatuk teljesen egymásba folyik. Viszont a közigazgatásilag Rákoshelytérhez tartozó Béliatelepet több kilométeres beépítetlen sáv választja el az egybeépült Rákoshelytér-Rákoshely településtől. Béliatelep maga megint Pestszentlőrinc városával épült egybe. Így folynak sorozatosan egymásba a pestkörnyéki szétszórt települések, ahol a községhatár csak ritkán esik egybe a települési határral.

A beépítésre szánt területek kijelölésénél már úgy járt el a Tanács, hogy elősegítse nagyobb és racionális települési egységek létesülését. Így többé-kevésbé egységesen alakul ki Újpest, Rákospalota és Pestújhely csoportja északon, a keleti részen Rákosszentmihály, Sashalom, Mátyásföld és Cinkota; ettől délre pedig a 4 »Rákos« község, Rákoshelytér, Rákoshely, Rákosliget és Rákoscsaba alkotnak közös települési egységet. A pesti oldal déli részén Vecsés anyaközség, a Gyálligettel összeépült Pestszentimre és Dunaharaszti alkotnak külön-külön települési szigeteket, míg a többi: Kispeszt, Pestszenterzsébet, Pestszentlőrinc, a vecsési Csákiliget és Soroksár sorozatosan fonódnak egymásba. Ez az egybefonódó település-sor területileg is, lélekszám szempontjából is olyan nagy, hogy teljesen egységesen kezelni nem lehet. Mesterséges elválasztó vonalként a Nagykörösi-út kínálkozik, amelytől északra az Üllői-út gerince körül kijegesedett települések, délnyugatra pedig a csepeli Dunaág mentén települt területek helyezkednek el. A budai oldalon Albertfalva, Budafok, Budatétény és Nagytétény épületek többé-kevésbé egybe.

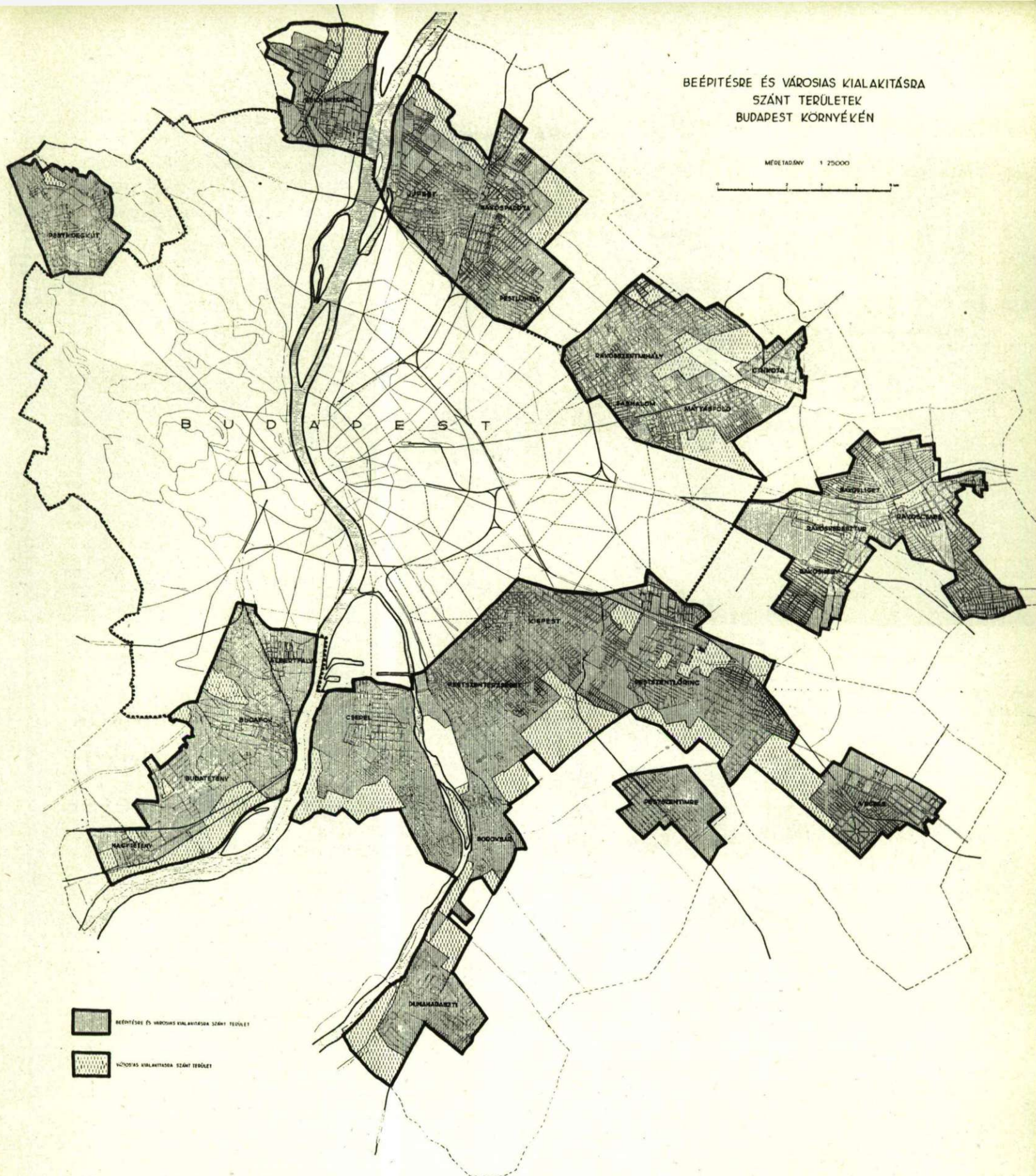
Hogy a beépítésre szánt területen belül a beépítettség és a lakásviszonyok hogyan oszlanak meg, erre vonatkozólag példaként felsoroljuk Pestszenterzsébet megyei város és Pestszentimre nagyközség telek- és lakóház adatait 1937-ből.

Pestszenterzsébet 1215 ha területéből 905 ha (kereken 75%) a beépítésre szánt terület. A telkek száma a város területén 11.087, ebből 8687 volt beépítve (78%), összesen 8845 épülettel. Az épületek közül mintegy 150 drb volt az emeletes épület (2%). Minthogy a beépítésre szánt terület egy része még nem volt házhelyekre parcellázva, még kereken 3500 beépíthető telket lehetett számítani a 8687 beépítetthez szemben. Ez 40% további fejlődést tesz lehetővé az akkori állapothoz képest.

Pestszentimre területe 715 ha, ebből beépítésre szánt terület 478 ha (67%).

BEÉPÍTÉSRE ÉS VÁROSIS KIALAKÍTÁSRA
SZÁNT TERÜLETEK
BUDAPEST KÖRNYÉKÉN

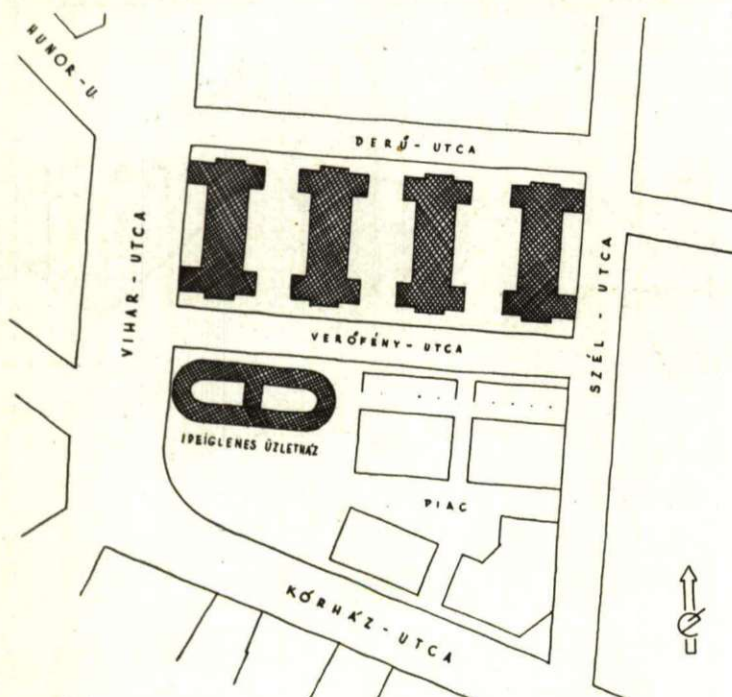

A beépítésre szánt területen belül 3964 házhely fekszik, ezen a területen a lakóházak száma 1930-ban 1845, 1941-ben 2704 volt (47%, ill. 69%). Pestszenterzsébet és Pestszentimre viszonyai körülbelül középértéket képviselnek a pestkörnyéki városok-

ban és községekben. Vannak egyes községek, ahol a beépítetlen telkek száma rendkívül csekély (Pestújhely, Rákosliget), máshol viszont, ahol a közelmúltban nagy parcellázásokat hajtottak végre (Rákoscsaba, Rákoskeresztúr), a telkek túlnyomó többsége (70–80%) még beépítetlen.

Kétségtelen azonban, hogy a Közmunkatanács által beépítésre kijelölt területek a normális keretek közt várható fejlődési ütem mellett mintegy 100 esztendőre bőségesen fedezik a szükségleteket. TATTAY PÁL

A Fővárosi Közmunkák Tanácsa óbudai kislakásos bérházépítkezései

Tervezők: ANTAL DEZSŐ, vitéz KAMARÁSY JENŐ és WANNER JÁNOS okl. építészmérnökök

Kivitelezte: KREBS ANDRÁS KÁROLY építőmester, Budapest, VIII., József-körút 60. Telefon: 333-706.

Az üzletház portálüvegezését, a kislakások üvegezési és a lépcsőházi üvegbeton munkálatokat BUKOVAI SÁNDOR üvegezési vállalata, Budapest, VIII., Baross-tér 4, telefon: 132-211 végezte.

A kislakások és üzletház burkoló munkálatait végezte: BÁNKY SÁNDOR burkoló vállalata, Budapest, X., Bihari-u. 12. és X., Belényesi-u. 4. Telefon: 348-086.

A villanyberendezést SELIGMANN GYULA villanyfelszerelési vállalata készítette. Budapest, VII., Éva-utca 7. Telefon: 424-029.

A takaréktűzhelyeket szállította MUNKÁCSY GYULA m. kir. szab. takaréktűzhely, kályha és kéménytoldó, gáz-, villany- és modern konyhaberendezések, vasipari tömegcikkék üzeme, Budapest, VII., Rózsá-utca 39. Telefon: 425-573.

A cserépkályha munkálatokat vitéz KOCSÁRD FERENC kályhás-mester végezte, Budapest, VII., Nefelejts-utca 50. Telefon: 425-345.

Az épület redőnyeit CSÖBÖR ISTVÁN redőnygyáros készítette, Budapest, VII., Damjanich-utca 9. Telefon: 220-879.

A Fővárosi Közmunkák Tanácsa 1940. évi október hónapban tartott ülésében elhatározta, hogy a székesfővárostól erre a célra telekcseréje által megszerzett Vihar- és Szél-utca, valamint a Hunor- és Kőrte-utca mentén fekvő két telektömbön az óbudai hídfeljáró építése miatt a Tanács által lebontandó házak lakóinak és üzletbérletiőinek elhelyezésére, továbbá az Óbudán végrehajtandó egyéb városrendezési műveletek keresztülvételének lehetővé tétele érdekében üzletházat és mintegy 400 kislakást épít.

A pénzügyi fedezet biztosítására kérte a m. kir. pénzügyminiszter urat, hogy az 1950. évben lejáró 3%-os utadőmelés 5 évvel meghosszabbíttassék. A pénzügyi fedezet illy módon nem volt idejében előteremthető, ezért a Tanács elhatározta, hogy a Fővárosi Pénzalap

pénzkészletéből legalább 100 kislakást épít meg. Ezzel a 100 kislakással ugyanis el tudja érni azt, hogy a hídfeljáró építése miatt okvetlenül lebontandó házak lakói elhelyezést nyerjenek.

A hídfeljáró munkálatait 1942. év folyamán már vállalatba is adta és ezeknek a munkálatoknak megkezdése miatt feltétlenül szükség volt a kislakásos bérházakra.

A szükséges tervek beszerzésére zártkörű tervpályázatot írt ki a Tanács, melyre felszólította vitéz Kamarásy Gyula, Antal Dezső, Wanner János, Bierbauer Virgil dr., Megyer-Mayer Attila, Schömer Ferenc, Szél László, Kotsis Iván, Medgyaszay István, Králik László, Janáky István, Sándy Gyula, Kriszta (Kisdi) Pál és Rimanóczy Gyula építészmérnököket.

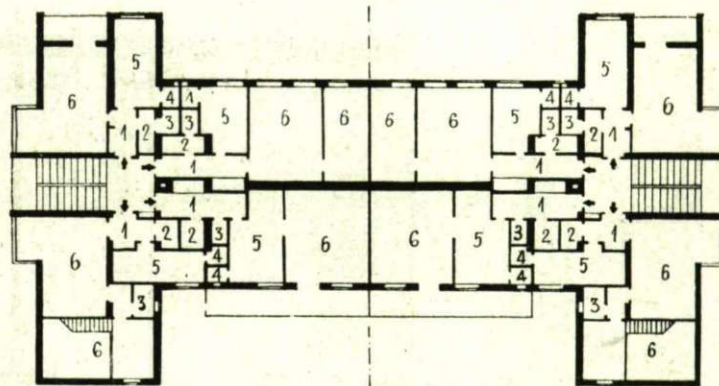
A bírálóbizottság a beérkezett pályaművek fölött 1941. évben, március hó közepén döntött és a két különböző épületcsoportra a legjobb 3-3 terv alapján a következő sorrendet állapította meg:

A Vihar-utcai teleknél Wanner János, vitéz Kamarásy Gyula és Antal Dezső, a Hunor-utcai telekre vonatkozólag pedig Rimanóczy Gyula, Kotsis Iván és Kisdi Pál építészek terve.

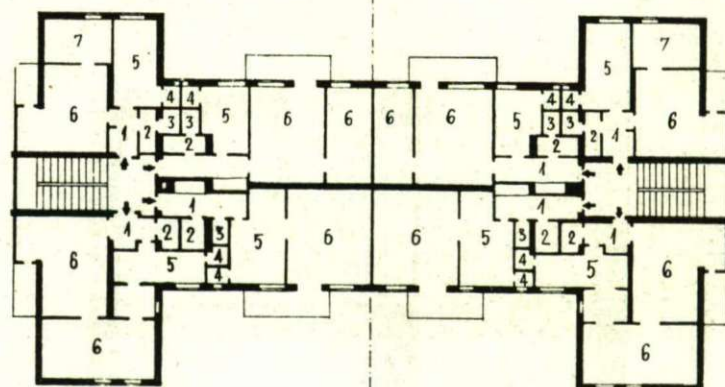
A szóbanforgó épületek tervezésére megbízást adott közösen Wanner, Kamarásy és Antal építészeknek, akik a tervpályázatra benyújtott terveik alapján közös tervet készítettek háromemeletes épületekre.

Az építkezés megkezdése előtt, a beállott építőanyaggyártási korlátozások következtében a terveket át kellett alakítani: 3 drb háromemeletes épület helyett 4 drb kétemeletes épület készült, melyeknek a legfelső födeme borított gerendafödém, a pincefödeme pedig téglaboltozattal készült. Ezáltal a betonvas szükséglet a minimálisra csökkent a háromemeletes házzal szemben, ahol a pincéknél és az összes emeletknél vasbetonmennyezet volt tervbevéve.

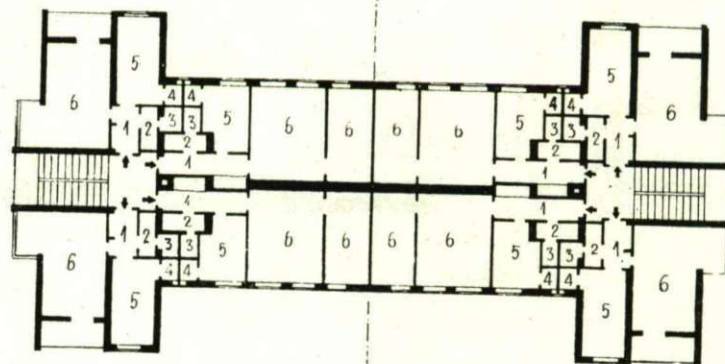
A közölt helyszínrajzon feltüntetettük a négy épületet, melyek A-B-C-D jelzéssel nyertek megkülönböztetést. Az »A«-jelű épület a telektömb Szél-utcai határán fekszik, viszont a »D«-jelű a Vihar-utca felőli telekhatáron. Az »A«- és »D«-jelű épületek alaprajzai azonosak, illetve egymás tükörképét alkotják. Úgy ezek az épületek, mint a közbülső »B«- és »C«-jelű két épület is két-két kapubejáratral bír, mégpedig a Derű- és a Verőfény-utcák felé. Az »A« és »D« épületek-

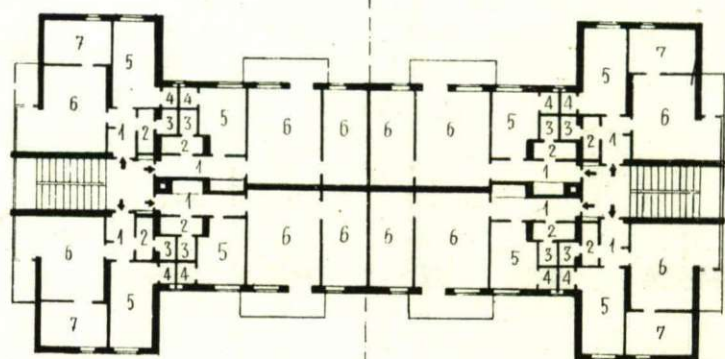
A-D épület földszinti alaprajza

A-D épület emeleti alaprajza

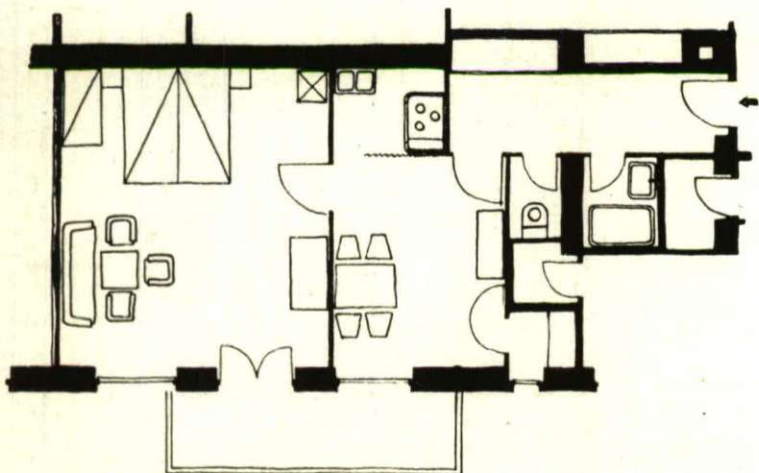
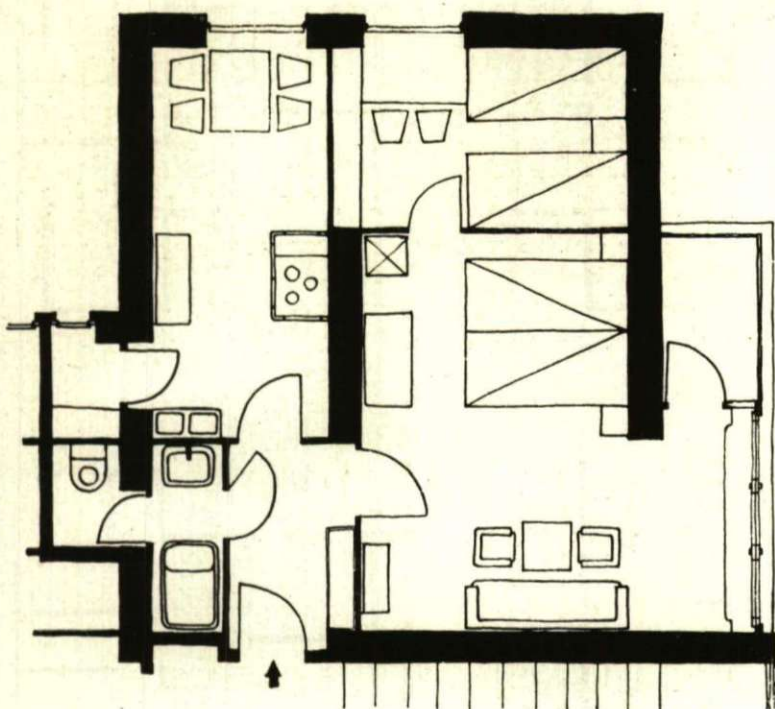
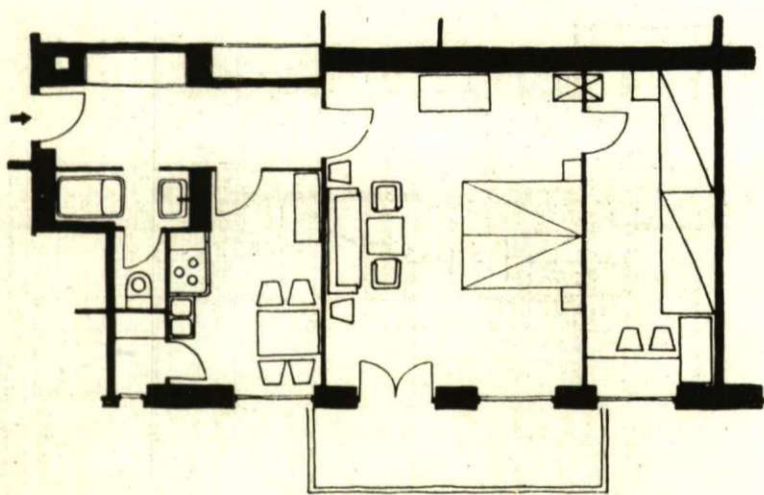
B-C épület földszinti alaprajza

B-C épület emeleti alaprajza

1. Előszoba, 2. Mosdó, 3. W. C., 4. Kamra, 5. Konyha, 6. Szoba, 7. Hálófülke

A bérházak lakástípusainak bútorozási rajzai

nél a földszinten, az utcáfelőli sarkokon egy-egy üzlethelyiség létesült, melyeket belső lépcső köt össze a földszinten lévő lakással. Egyéb-ként mind a négy épület alaprajza nagyjából azonos, ami a közölt alaprajzokon látható.

Az összes lakások lépcsőházi bejárattal. Minden lépcsőházból emeletenként négy lakás nyílik, egy-egy épületben tehát $6 \times 4 = 24$ lakás, a lakótelep négy épületében így összesen 96 lakás van. A lakások közül 16 db egyszobás, 72 db egyszoba és hálófülkés, 8 db kétszobás. Valamennyi lakáshoz előszoba, konyha, kamra, árnyékszék és mosdófülke, illetve a kétszobásoknál fürdőszoba tartozik. A mosdófülkék a mosdón kívül kisebb méretű fürdőkáddal is fel vannak szerelve. A fürdőszobák melegvízellátása központilag történik. A lakások fűtésére cserépkályhák szolgálnak. A konyhákban a fa- és széntüzeléses takaréktűzhelyeken kívül villanytűzhely és háztartási áram számára csatlakozó helyek vannak, külön órahellyel. A lakószobák padozata hajópadló, a mellékhelyiségeké cementlap. Valamennyi előszobában beépített szekrények készültek, s ezeken kívül a bejárati homlokzat felé néző lakásoknál az erkélyes szobák ablakai alatt is beépített szekrények nyertek elhelyezést.

A nyeregtetőszerkezet égetett cseréppel fedett. Az udvarra néző és az üzlethelyiséggel bíró földszintes lakások kivételével, valamennyi lakáshoz egy-egy nyílt erkély is tartozik.

Az építkezés 1941. év szeptemberében kezdődött meg, és az anyagbeszerzési akadályok miatt elhúzódva, 1943. évi április hó végére fejeződött be.

A közölt kertészeti rendezési tervet, valamint az ezzel kapcsolatos munkálatokat a Szent Margitsziget Gyógyfürdő Rt. kertészete készítette, illetve végezte.

A lakótelep építésével egyidejűleg a helyszínrajzban feltüntetett részen ideiglenes földszintes üzletház épült a lebontandó házakból kitelepített üzletbérlet elhelyezése céljából. Ennek az épületnek terveit és felvételeit az építkezés teljes befejezése után fogjuk közölni.

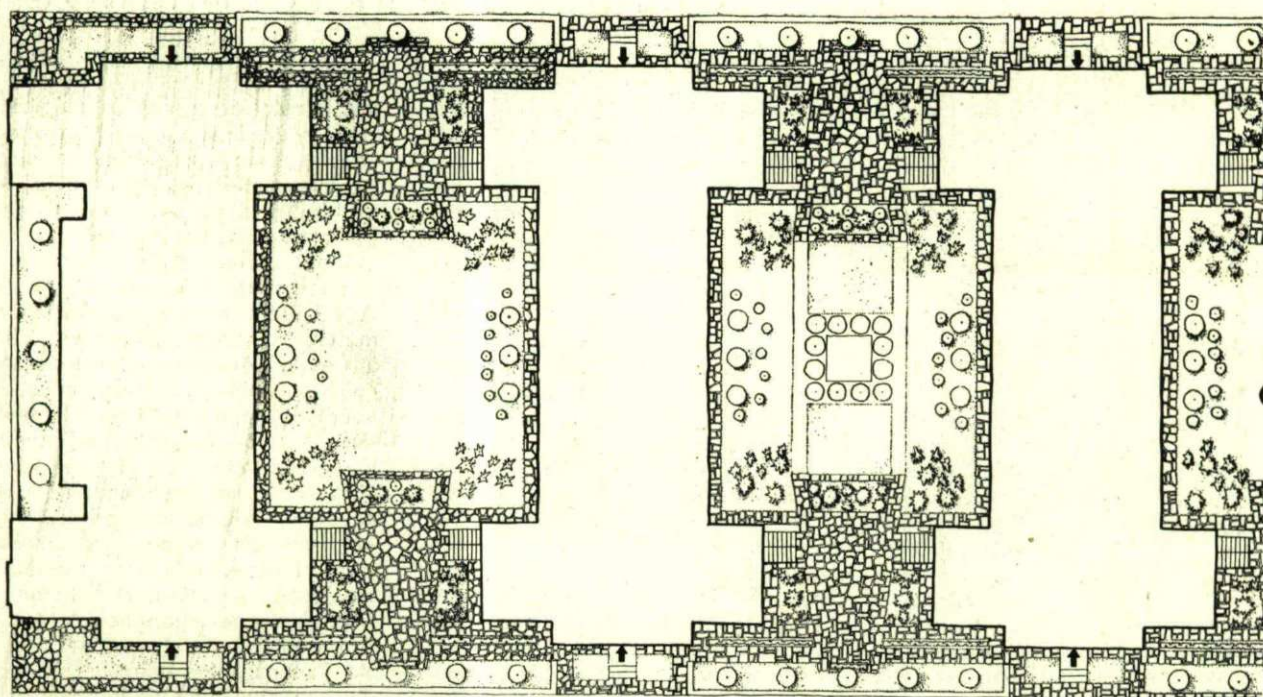
A Fővárosi Közmunkák Tanácsa kislakásépítési programját ezzel még nem fejezte be, mert a másik erre a célra rendelkezésre álló telektömbön a közeljövőben fogja megkezdeni újabb kislakásos házak építését. A tervek elkészítésére a fentebb említett, már lezajlott tervpályázat alapján ugyancsak a három első helyen felsorolt tervezőt kérte fel, mégpedig Rimánóczy Gyula, Kotsis Iván és Kisdi Pál építészmérnököket. Dr. Kotsis Iván azonban a megbízást nem vállalta és ennek következtében helyette rangsorban a következő tervező: Sándy Gyula nyert megbízást a tervek elkészítésére.

Óbudai kislakásos bérházcsoport

Foto: Kozelka

Az óbudai kislakásos bérházak kertrendezési terve

Foto: Kozelka

A Fővárosi Közmunkák Tanácsa dobogókői építkezése

Tervező: HERMÁNY GÉZA

Dobogókő fennsíkja a turisták előtt már régóta ismert volt. Az országnak ez a természeti kincse az utóbbi években előlépett: kirándulóhelyből üdülőhellyé. Üdülőhellyé lett azért, mert a főváros egy órán belül elérhető környékén ez az egyetlen pont, amely 700 m-nél magasabban fekszik: távoli környékében mindenütt nagy uradalmak tulajdonában lévő erdőségek fekszenek; levegője és kilátása egészen páratlan.

Még a háború kitörése előtt a kormány felismerve a helyzetet, Dobogókő fejlesztését határozta el. Megépítették a fennsíkra vezető autótutat, azután 600.000— pengő költséggel egy hatalmas vízművet létesítettek, amely a Dunából nyomja fel az ivóvizet, több mint 600 m szintkülönbséget győzve le. Ezzel a munkálattal kapcsolatban a villamosvezeték is megépítették. 1938-ban döntött erre vonatkozólag a minisztertanács és ugyanakkor a terület gondozását, város-

rendezési és építési ügyeit a Fővárosi Közmunkák Tanácsára bízta.

A Tanács nyilvános tervpályázat lebonyolítása után elkészítette és megállapította Dobogókő rendezési tervét, elkészítette építésügyi szabályzatát, melyet időközben a belügyminiszter úr jóváhagyott. Az egész terület rendezési terv szerinti telekátalakítása most van folyamatban és előreláthatóan az év folyamán befejezést fog nyerni. Ha a körülmények kedveznek, akkor semmi akadálya nem lesz annak, hogy a területen nagy arányokban induljon meg a villák és szállodák építése. Azokon a helyeken, ahol a telekátalakítás a tulajdonjogi viszonyokban nem fog változást okozni, nincsen akadálya az építkezés azonnali lebonyolításának sem. Ezek alapján már több épület épült az új üdülőhelyen.

A Glock Imre-féle 60 szobás társasházszálló terveit még 1941. évfolyamunk márciusi számában ismertet-

tük. Azóta ez a szálló felépült és már egy éve üzemben van. Ugyancsak üzemben van a már általunk szintén ismertetett Rendőrtiszti üdülő, s jelenleg építés alatt áll a Kereskedelmi Bank nagyméretű üdülőszállója, amelyet befejezése után ugyancsak ismertetni fogunk.

A Fővárosi Közmunkák Tanácsa a mult esztendőben elhatározta, hogy a dobogókői üdülőtelep fejlesztése céljából építkezni is fog, mégpedig abból a megfontolásból kiindulva, hogy az előreláthatólag a közeljövőben kifejlődő nagy üdülőtelepen különböző közintézmények elhelyezéséről kell gondoskodni, melyeket nem lehet a magánvállalkozásra bízni. Ilyenek például a csendőrszolgálat elhelyezése, postahivatal, különböző üzlethelyiségek, gondnoki lakás, víz-üzem ellenőrzőhelyiség stb.

A Tanács megvásárolta a Magyar Turista Egyesület tulajdonában lévő régi menedékházat és a hozzátartozó

Foto: Kozelka

ingatlant. Ez Dobogókőnek legszebb pontja, ahol a jövőben feltétlenül fel fog épülni egy idegenforgalmi szempontból is fontos szálloda. Ezzel a leendő nagyszállodával kapcsolatban szükség lesz melléképületre is. A Tanács úgy határozott, hogy addig is, amíg az üdülőtelepnek ez a legnagyobb szállodája létesül, az e célra kialakított telken egy olyan ú. n. üzemházat fog építeni, amely mindazideig, amíg az igazi rendeltetését teljesíteni nem fogja, mint egy kisebb méretű üdülőszálló lesz használatba véve. Ilyenformán egy olyan 10–15 helyiséggel rendelkező üzemház felépítéséről határozott, amely jelenleg üdülési célokra alkalmas, jövőben azonban könnyűszerrel átalakítható közüzemi célokra, illetve végül a felépítendő nagyszállodának üzemi céljaira. Mindezekre tekintettel, a rendkívül sok szempontot ki-elégítő tervek beszerzésére, zártkörű tervpályázatot írt ki a Tanács építész-mérnök-tisztviselői között. A pályázatra 7 pályamű érkezett be. Az elnökség a végleges tervek elkészítésével Hermány Géza min. főmérnököt bízta meg.

A tervezésnél a fentebb említett szempontokon kívül gondolni kellett a jó égtáji elhelyezésre, a fontosabb helyiségek, fedett és fedetlen terraszok szélvédettségére. Megkötötte a tervező kezét az anyagok felhasználásának a lehetősége, ugyanis minél kevesebb zárolt anyag felhasználására kellett gondolni és a rendkívül nehéz fuvarozási lehetőségekre. Ennek során természetesen a helyi adottságokkal és helyszínen nyerhető anyagokkal kellett számolni. Ennek megfelelően a homlokzat jelentős része kőburkolattal készült, a tetőhéjzat anyaga cserép helyett zsindele, a beton alapok és falazatok a rendkívül nehéz viszonyok miatt Duna-kavics helyett helyszíni közúzlék felhasználásával készültek. A gömbvas-hiány borított fagerendafödém alkalmazására vezetett. Az építkezésnél a szigetelésre nagy gondot fordítottak, a födémek és válaszfalak mindenütt Magor-lemezburkolást kaptak. Az épület főhomlokzata délkelet felé néz, ami azzal a további előnnyel is jár, hogy az uralkodó észak-nyugati szélirány mellett az épület előtt kialakított terrasz

csaknem állandóan szélárnyékban van. Az épületben 15 szoba a szükséges mellékhelyiségekkel és a földszinten külön felügyelőlakással készült.

A 3 északnyugati fekvésű földszinti szoba, valamennyi közös helyiség és valamennyi mellékhelyiség központi gőzfűtéssel van ellátva, míg a délkelet felé néző földszinti és emeleti helyiségek cserépkályha fűtésre vannak berendezve. A földszinti szobák külön-külön fürdőszobával vannak kapcsolatban, míg az emeleti szobák részére egy közös fürdőszoba áll rendelkezésre. A szobák és folyosók parkettázva vannak, a mellékhelyiségek legnagyobb része pedig mettlachi lapburkolatot kapott. A hall tölgyfalambériával van burkolva és ugyanilyen lépcső vezet fel az emeletre.

A zsindele zöldesszürke színű karbolinum kezelést mutat, a vakolt homlokzat színe egészen halvány-szürke, a külső farészek zöldszínűek, az ereszpárkányzat és az emeleten végigfutó faerkély vörösesbarnás színű, végül a kovácsoltvas részek feketeszínű mázolást kaptak. Az épület köbtartalma 2870 m³.

Dobogókői üdülőház

Foto: Kozelka

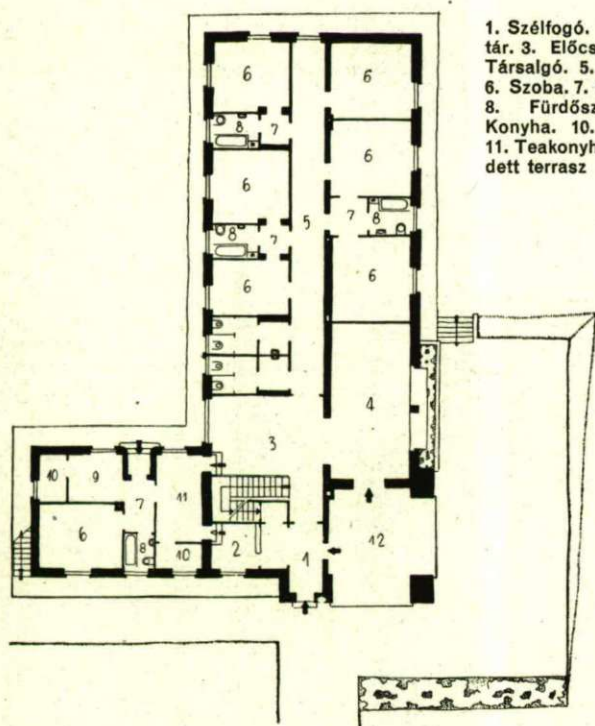

Foto: Kozelka

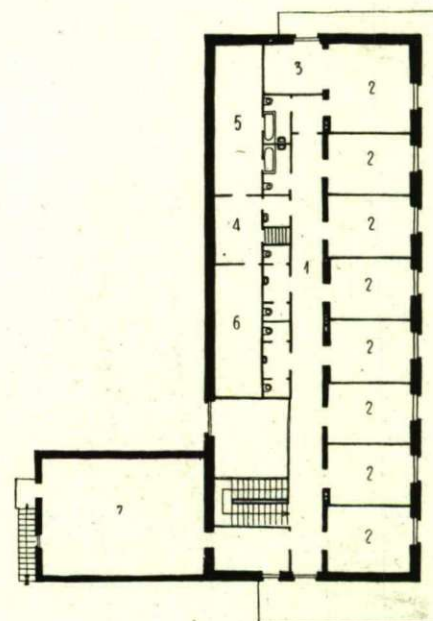

Foto: Kozelka

1. Szélfogó. 2. Ruhatár. 3. Előcsarnok. 4. Társalgó. 5. Folyosó. 6. Szoba. 7. Előszoba. 8. Fürdőszoba. 9. Konyha. 10. Kamra. 11. Teakonyha. 12. Fedett terras

1. Folyosó. 2. Szoba. 3. Hálófülke. 4. Előtér. 5. Padlástér. 6. Személyzeti padlásszoba. 7. Padlásszoba

A föld-, kőműves-, elhelyező- és vasbetonmunkákat végezte: GLOCK IMRE építőmester, Budapest, V., Molnár-utca 8. Telefon: 383—119. Az összes ácsmunkákat, parkettát, tölgyfalépcsőzetet, továbbá a tetőszéket és zsindelyfedést HELLEBRAND ÖDÖN ácsmester végezte, Budapest, XIV., Erzsébet királyné-útja 2/a. Telefon: 220—203.

A festő és mázoló munkát TARJÁNYI ISTVÁN szobafestő- és mázoló mester, Budapest, VI., Rózsa-utca 71. végezte. Telefon: 123—051.

Az épületasztalos munkákat készítette: KELE MIHÁLY asztalosárugyár, Budapest, VIII., Örömvölgy-utca 38/40. Telefon: 131—298.

Az üzemi ház üvegezési munkálatait BUKOVAI SÁNDOR üvegezési vállalata végezte, Budapest, VIII., Baross-tér 4. Telefon: 132—211.

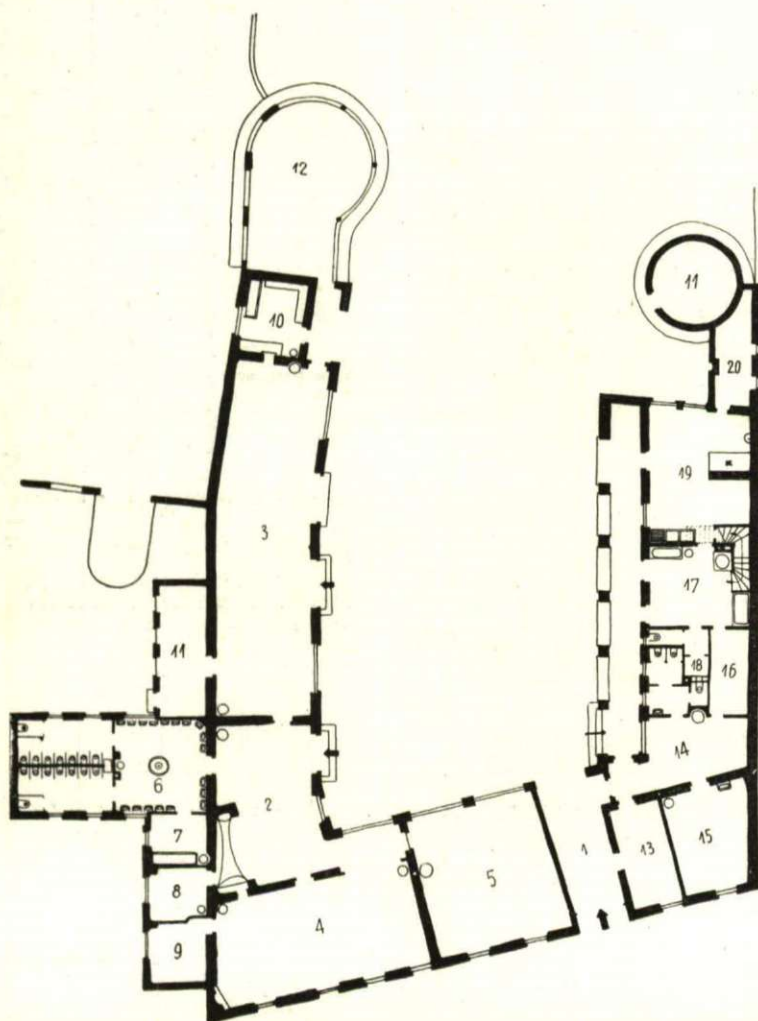

Óvoda és napközi otthon Tatán

Tervező KERÉKES ANDRÁS

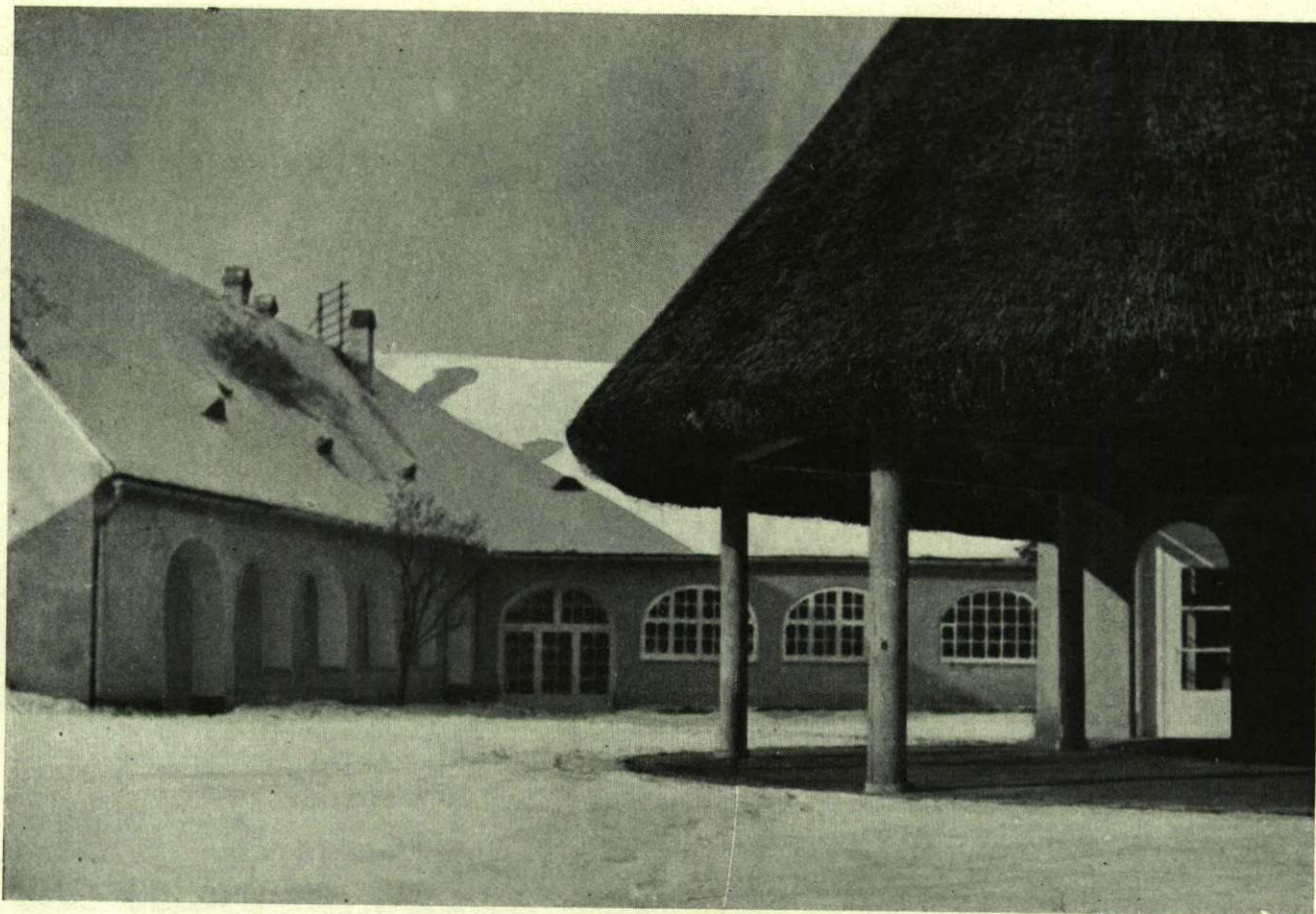
Az épületet egy, az 1800-as évekből származó lakóházból alakította át a gróf Esterházy-uradalom. Lényeges kikötés volt a régi U-alakú, részben tornácos, részben ívesablakú, körülépített udvarkialakítás megtartása, teljes érintetlenségében. Csupán a napközi otthon terme kapott padlóig érő, nagy bevilágítású ablak-felületeket. Az udvari szárnyak két végéhez hozzáépített fedett játszótér és kamra-rész nádfedelű sátor tetőkkel lett megoldva, falusias, intím hangulatban tartva. A kikötések következtében az alaprajzot nem az általános központos elvek szerint oldották meg, hanem lazábban és egymástól jobban függetlenített részekre tagolva csoportosították figyelemmel arra, hogy az egyes összetartozó csoportoknak egymás közötti belső közlekedése megfelelő legyen. Az otthon és tanügyi részek lehetőleg déli és keleti fekvést kaptak, a gazdasági és alárendeltebb részek az északra néző szárnyra kerültek. Ezen hosszirányú, csoportokra bontott elrendezés a gyakorlatban nem bizonyult előnytelennek a falusi élethez szokott, vidéki igényű gyermekek részére. Több belső, régi érdekes megoldás, szerkezet, boltív és fülke érintetlenül megmaradt, ami nagyban hozzájárult a belső lakályos, otthonos hatás eléréséhez.

Tervezte : KERÉKES ANDRÁS építész-mérnök, Budapest, IV., Molnár-utca 53. Telefon: 183-601.

1. Kocsibehajtó. 2. Hall. 3. Napközi terem.
4. Munkaterem. 5. Játszóterem. 6. Mosdó.
7. Fürdőszoba. 8. Iroda. 9. Szertár. 10. Tálaló.
11. Szénraktár. 12. Fedett játszótér. 13. Gazdasszony szobája. 14. Városháza. 15. Orvosi rendelő. 16. Szertár. 17. Mosókonyha. 18. Fűtés.
19. Konyha. 20. Kamra

Az óvoda udvara

Fedett játszótér

Foto: Borsoe

Lakóház a Sashegyen

Tervező: Dr. BARDON ALFRÉD, belső berendezés: BARDON LAJOS iparművész, kertkiképzés: ORMOS IMRE kertészeti akadémiai tanár

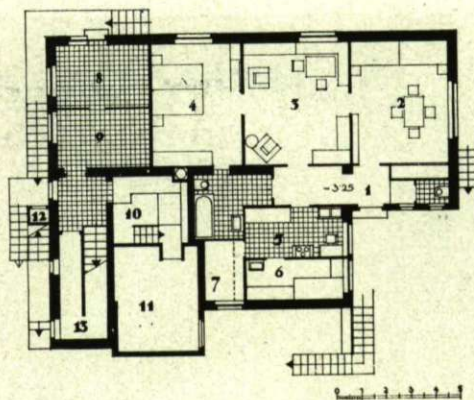
A ház a Sashegy északi lejtőjén épült, kilátással a Várhegyre. A telek kb. 30°-os lejtése következtében a mélyföldszinten háromszobás lakás volt elhelyezhető, melynek padlószintje az északi oldali járdaszint felett 1'05 m magasan van. A földszinten és az emeleten nyert elhelyezést a tulajdonos ötszobás lakása. A lakószobák délkeleti tájolást kaptak, ebben az irányban egy földszinti nagy nyitott terras és egy fedett emeleti terras is elhelyezést nyert. A kertben a tulajdonos részére pergolás terras, a mélyföldszinti lakás részére egy nyitott terras készült.

A telek a pergolás kerti terras vonaláig kertészeti kialakítást nyert, ezen alul gyümölcsös és veteményes kert létesült.

Mélyföldszint:

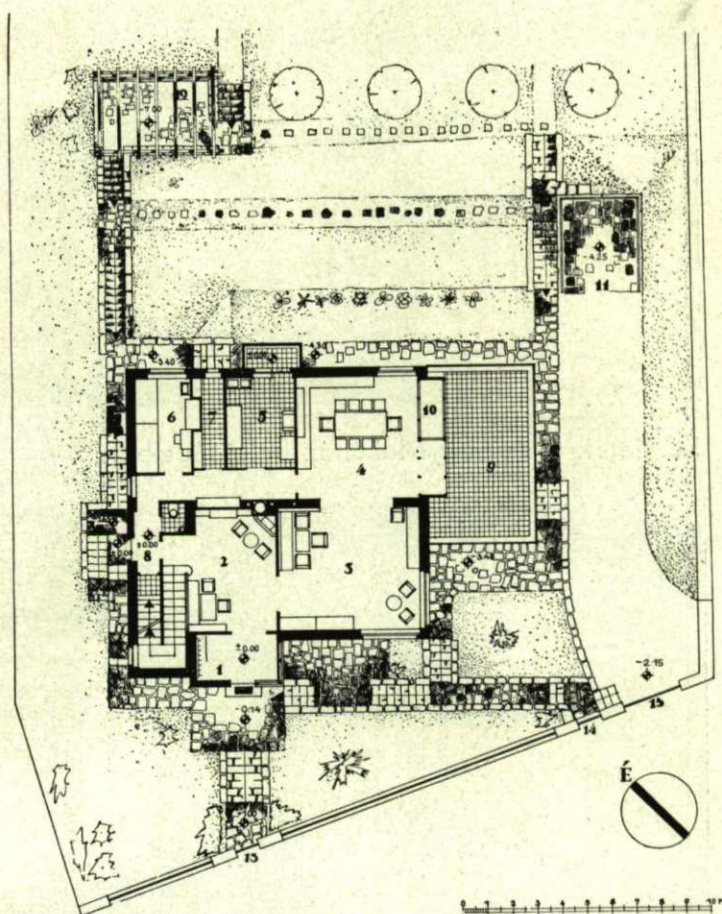
1. Előszoba
2. Gyermekszoba
3. Ebédlő
4. Háló
5. Konyha
6. Személyzet
7. Éléskamra
8. Mosókonyha
9. Vasaló
10. Kazánház
11. Tüzelőszér
12. Villanyórák
13. Pince

Mélyföldszint

Magasföldszint:

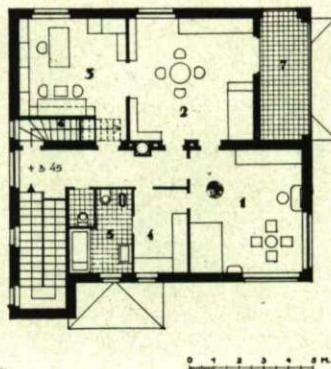
1. Belépő
2. Hall
3. Nappali
4. Ebédlő
5. Konyha
6. Személyzet
7. Kamra
8. Mellékbejáró
9. Terrasz
10. Télikert
11. Kerti terrasz
12. Kerti pergola
13. Bejárat a felső lakáshoz
14. Bejárat az alsó lakáshoz
15. Kocsibehajtó

Földszint és tereprendezés

Emelet:

1. Női szoba
2. Férfi háló
3. Könyvtár-dolgozó
4. Ruhatár
5. Fürdő
6. Padlásfeljáró
7. Terrasz

Emelet

Részletek a sashegyi lakóház belsőségeiből

Nappali és ebédlő

Foto Borsos

Ebédő

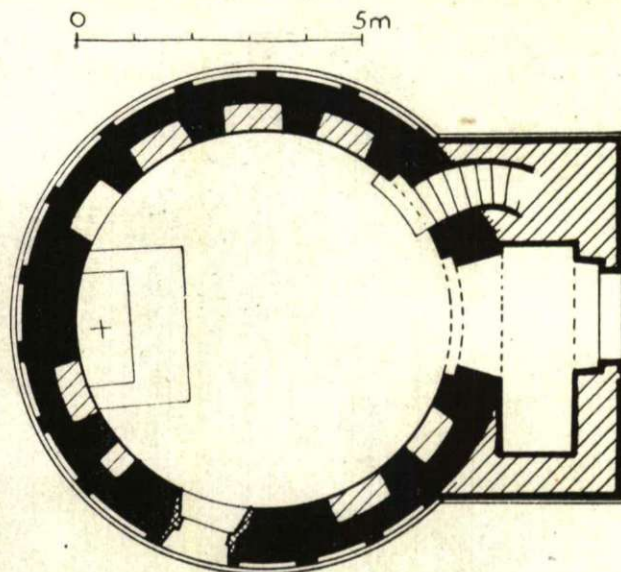

Nappali

Foto Borsos

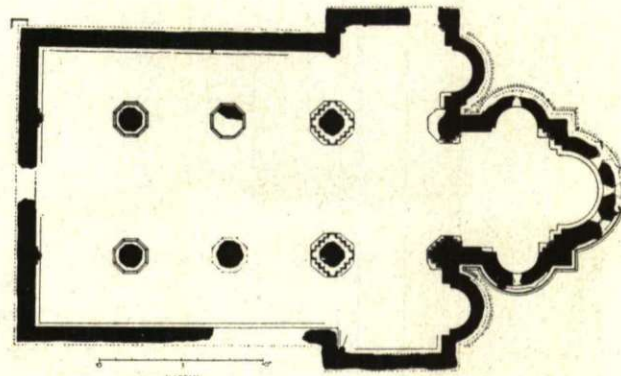
Kevéssé ismert műemlékeink

NAGYTÓTLAK (Vas vm.)

A Délvidék muraközi részének visszatértekor került ismét a mi gondozásunk alá a terület egyik legfontosabb műemléke, a nagytótlaki kerektemplom. Még a XIII. században épült, köralaprajzon. Külsejét az eredeti lábazatból kifejlődő falsávok tagolják, melyek a párkány alatti gyámkősorig futnak fel. A gyámkősor és a párkányban körülfutó fűrészfogazat a román stílus jellegzetes alaktani eleme. A kerektemplom legnagyobb nevezetessége a belső felületeket és a kupolát elborító freskósorozat, mely Aquila Jánosnak, a Muraköz nagy festőjének, a veleméri, martyánci, bántornyai freskók mesterének alkotása a XIV. század derekáról.

A kerektemplomhoz formái szerint a barokkorban tornyot építettek hozzá. A toldalékban lévő lépcső szolgál a karzat megközelítésére.

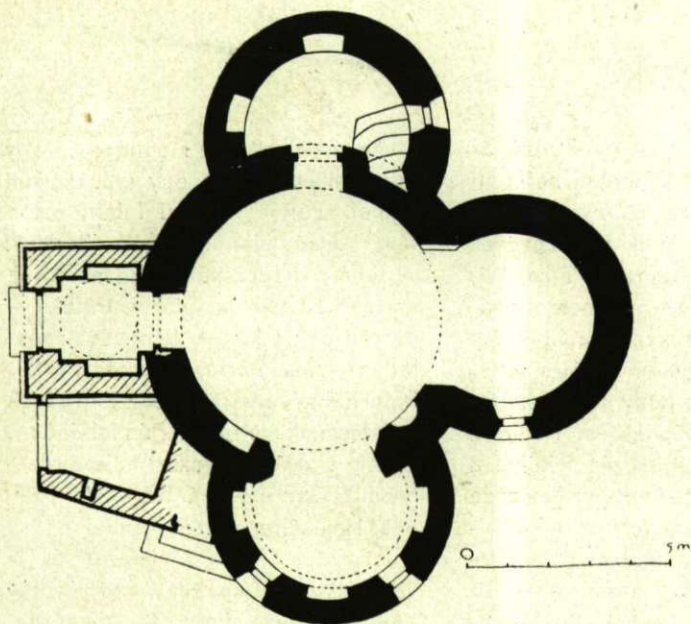
VÉRTESSZENTKERESZT (Komárom vm.)

A Vértesszentkereszt-hegység mélyén omladoznak az egykori bencés apátság nagy figyelemreméltó romjai.

A templom háromhajós, kereszttházas építmény volt, minden valószínűség szerint négyzetes toronnyal. Csak a szentélyből és hajójának nyugati zárófalából maradt fenn tekintélyes maradvány. Különösen a szentély megoldása érdekes, mert a szokástól eltérően a szentélynégyyszög teréhez a főapszis körén kívül észak és dél felől egy-egy félköríves oldalconcha is csatlakozik, természetesen ezenkívül az oldalapszisok is megvannak. A kolostortemplom formái szerint a XII. és XIII. század fordulóján épült. A török időben végvárként szerepelt. A visszafoglaláskor már rom lehetett, köveit a XVIII. században az új betelepülők hordták szét, így például Vértesszentkeresztől származó faragványok láthatók a száki és szendi templom falában.

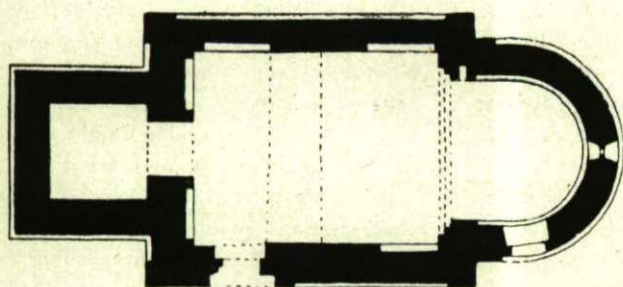
A faragványokat egyébként az Esterházyak Tatára és Csákvárra vitték, ahol belőlük a kor divatjának (1781) megfelelően műromokat készítettek.

RÁBASZENTMIKLÓS (Győr vm.)

E rábamenti kisközségnek igen érdekes centrális elrendezésű temploma a XIII. századból származónak látszik, de korát semmiféle építészeti részlet nem árulja el, csupán alaprajza, melynek középpontjában templomhajó módjára egy köralapú tér áll, melyhez diadalívvel keskenyebb, de szintén köríves alapú szentély csatlakozik. Különlegessége a templomnak az, hogy köralakú hajójához a szentélyen kívül még két oldalconcha csatlakozik, szintén félkörívesen, miáltal az egész templom szokatlan karélyos alaprajzi megoldást nyert. Hozzá tornyot építettek, formái szerint a XVIII. században, egyszerű, kőszerkezetű sátoztetővel. Kívül az egész be van meszelve, alig van ablaka és úgy hat, mintha egy középkori vár ottfelejtett körbástya maradványa volna. Nagy kora mellett a templomnak népi jellege is szembetűnő.

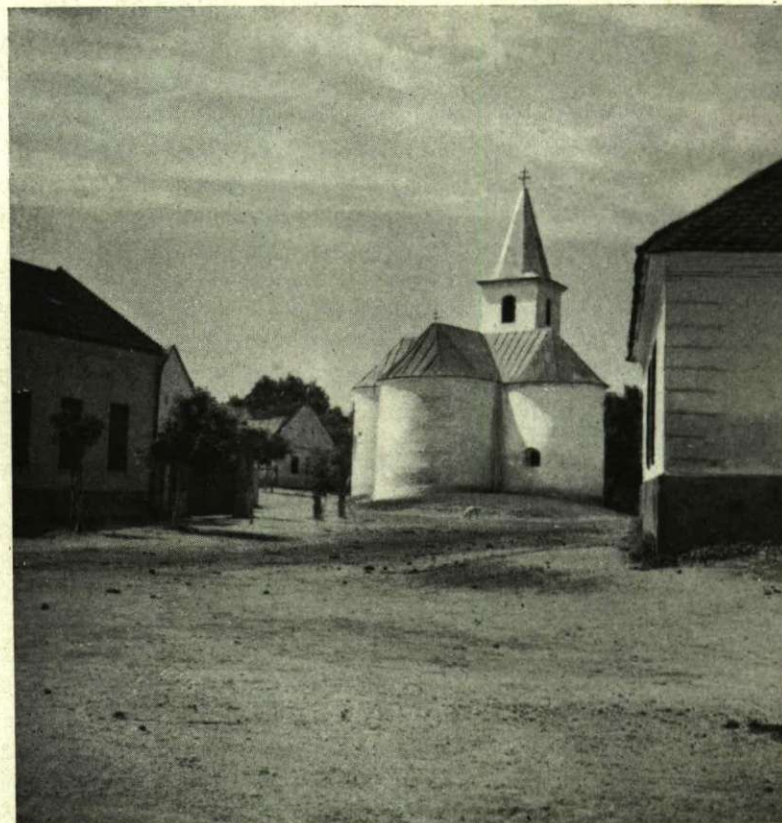

CSEMPESZKOPÁCS (Vas vm.)

Erről a kis templomról is csak kevesen tudnak, pedig műtörténeti fontossága abban mutatkozik meg, hogy déli oldalkapuja a jáki főkapu mintájára készült, persze szerény méretekben és egy Jákon tanult, de szerényebb képességű mester kezemunkájából. A kapu timpanonjában lévő Isten báránya faragvány mintája ugyancsak Jákon látható, az apátsági templom déli — és a centrális Szent Jakab kápolna kapujában.

A csempeSZkopácsi templomocska egyébként igen szerény méretű, a jellegzetes falusi román templomok mintájára készült; tömege három részből, a magasra-törő ikerablakos toronyból, az alacsonyabb nyeregtetős hajóból és a hozzácsatlakozó félköríves még alacsonyabb szentélyből áll. Ez épületrészek korát a párkány alatt húzódó gyámkősoros párkány igazolja.

DR. LUX GÉZA

Épületszerkezetek és anyagok

A modern építkezés főanyagai a cement, illetve beton és a vas. E két anyag előnyei közismertek: a beton nagy szilárdsága, könnyű megmunkálása és formálhatósága — a vas nagy szilárdsága aránylag csekély keresztmetszet, illetve súly mellett, könnyű szerelési módja, gyári megmunkálási lehetősége — mind olyan előnyök, amelyek érthetővé és indokoltá teszik a beton, vasbeton, illetve a vas széleskörű alkalmazását az építőiparban. Ezek mellett az előnyök mellett azonban mindkét anyagnak vannak hátrányos tulajdonságai is, úgy hogy pl. egy normális bérházépítkezésnél, amelynél a beton és a vas említett kiváló tulajdonságai ki sem használhatók teljesen, ezeknek a hátrányoknak kiküszöbölése olyan aránytalan többletköltséget jelent, hogy kérdésessé válik e szerkezetek alkalmazásának gazdaságossága. Ezek a közös hátrányok: jó hővezetőképesség, magas hőtágulási együttható, a vasnál ezenfelül még a rozsdásodási veszély. Télen a vasbeton pillérek, a hozzájuk csatlakozó födém tartókon vízlecsapódás észlelhető, ami nemcsak elszíneződést, foltokat okoz, hanem a festés lepergését, a vakolat lehullását is eredményezi. Ha ezt el akarjuk kerülni, a vasbeton szerkezetet körül kell burkolnunk jó hőszigetelőanyaggal, ami amellet, hogy költséges, a vasbeton pillér egyik előnyét szünteti meg, mert kis keresztmetszetét ismét megnöveli. Vasvázaz építkezéseknél elkerülhetetlenek a repedések a vasváz és a kitöltőfal csatlakozásánál, aminek oka szintén az, hogy a falazat és a vasváz hőtágulási együtthatója között igen nagy a különbség. Ezt is csak tökéletes hőszigetelő burkolattal lehet kiküszöbölni, ami viszont ismét keresztmetszet-növeléssel és költség-többlettel jár. A modern építkezések legnagyobb, s legtöbbet panaszt okozó hibája az áthallás — aminek majdnem kizárólagos oka szintén a beton és vas kiterjedt alkalmazása. A köztudat szerint a »papírvékony-ságú« falak az okai annak, hogy a modern bérházban nemcsak a szomszédok beszélgetését lehet egész jól hallani, hanem igen gyakori panasz, hogy pl. a földszinti lakó rádiója még a IV. emeleti lakó nyugalma is állan-

dóan zavarja. Az áthallás okai az átmenő oszlopok, szilárdan befogott tartók, keretszerkezetek, átmenő vasbeton födécek és falak, fűtési csövek stb. Már az is fokozza az áthallást, ha a falazóhabarcsba cementet adagolunk, ami pedig majdnem általános szokássá vált, nyilván abból a felfogásból kiindulva, hogy jobb, szilárdabb ezáltal az építkezés. Pedig a normális lakóházépítkezés falainál a közönséges mészhabarcs alkalmazása elegendő szilárdságot biztosít — cementhabarcsot, illetve cementtel javított habarcsot tehát csak ott alkalmazzunk, ahol az műszaki szempontból tényleg szükséges és helyes. Az áthallás mértékét csökkenthetjük, ha a beton és vas alkalmazását a minimumra redukáljuk, ha pedig ily szerkezeteket alkalmazunk, azok lehetőleg ne legyenek szilárdan befogva, hanem szabadon felfektetve. Lyukacsos égetett téglák, fehérmész habarcs, fafödémek alkalmazásával, az átmenő vascsővezetékek lehető kiküszöbölésével törekedjünk az áthallás megakadályozására. A fafödémek alkalmazásától általában azért idegenkednek, mert a fa egyrészt tűzveszélyes, másrészt ki van téve a gombásodás, korhadás veszélyének. A tűzveszély pedig nem olyan komoly, mert a fagerenda igen nehezen fog tüzet, csak a felületein szenesedik, de hordképességét a tűzben tovább megtartja, mint pl. a vasgerenda. A gombásodást az anyag gondos megválasztásával, a szerkezet szakszerű elkészítésével ki lehet küszöbölni, mert ha egy beépített faszerkezetben átnedvesedés, gombásodás jelei mutatkoznak, annak nem a fa az oka, hanem a tervező vagy a kivitelező hibája.

A modern épületeknél előszeretettel alkalmaznak tervezőink fehér, gyakran egész síma és vakítóan fehér külső vakolt felületeket. A mi éghajlati viszonyaink mellett sem a síma, sem a fehér vakolat alkalmazása nem célszerű, mert igen könnyen piszkolódik, különösen teljesen modern, lapos tetős épületeknél, ahol még ereszkiugrás sincs, amely a falakat az időjárás viszontagságai ellen megvédené. Az eresz ugyanis sokkal több védelmet nyújt a falaknak — még több emeletes épületnél is — mint

általában hiszik. Ha megfigyeljük egy eressel ellátott és egy eresznélküli épület azonos fekvésű falait, ezt a tényt kétségtelenül megállapíthatjuk. A fehér, világos vakolaton nemcsak az esővíz okozta piszokstráfok — párkányok, erkélyek lemosása, vasrácsok, zászlótartók, homlokzati feliratoknál jelentkező rozsdalefolyások — látszanak meg hamar és feltűnően, hanem a vakolat gyakori hajszálrepedései is azonnal, bántóan jelentkeznek. Hajszálrepedések különösen ott keletkeznek, ahol a falazat és a vakolat hőtágulási együtthatója különbözik egymástól (pl. mészhabarcsba rakott téglafalon cementvakolat alkalmazásánál). A vakolat hajszálrepedéseibe a por, piszok könnyen lerakódik, s a fehér vakolaton így élesen, feltűnően jelentkeznek a hajszálrepedések. Az esővíz is könnyen beszívárog a hajszálrepedésekbe, átnedvesíti a környező vakolatot is, s a vékony hajszálrepedések ilyenkor már széles, sötétebb — nedves — vonalakkal rajzolódnak ki a világos felületen. Ne alkalmazzunk tehát fehér, vagy egészen világos vakolatot — de védekezzünk egyrészt a hajszálrepedések ellen oly módon, hogy a falazathoz azonos hőtágulási együtthatóval bíró vakolóhabarcsot (pl. téglafal és mészhabarcs) alkalmazzunk, — másrészt az időjárás, az eső behatásai ellen, lehetőleg erős kiülésű ereszek kiépítésével. Az eresznélküli »modern« épületek északi oldalain igen gyakran jelentkeznek vakolat-elszínözödések, a falazat struktúrája átüt, átrajzolódik a vakolaton. Ennek oka, hogy a csapóesőtől átnedvesedett vakolat mögötti falazat téglá vagy kőanyaga másképpen veszi fel és adja le ismét a nedvességet, mint a falazat habarcs-hézagai; vagy a falazatban futó vasbetonkoszorúk, pillérek stb., — s a gyorsabban kiszáradó részek világosan kirajzolódnak, elválnak a nedves, sötétebb részekről. Ha a hézagok sok vizet szívnak fel, a habarcsban vagy a téglában rendszerint található oldható sók az elpárolgó vízzel a felszínen kikristályosodnak, s minthogy ezek színe többnyire eltér a vakolat színétől, a hézagok élesen és tartósan kirajzolódnak a felületen.

RÉCZEY MIKLÓS

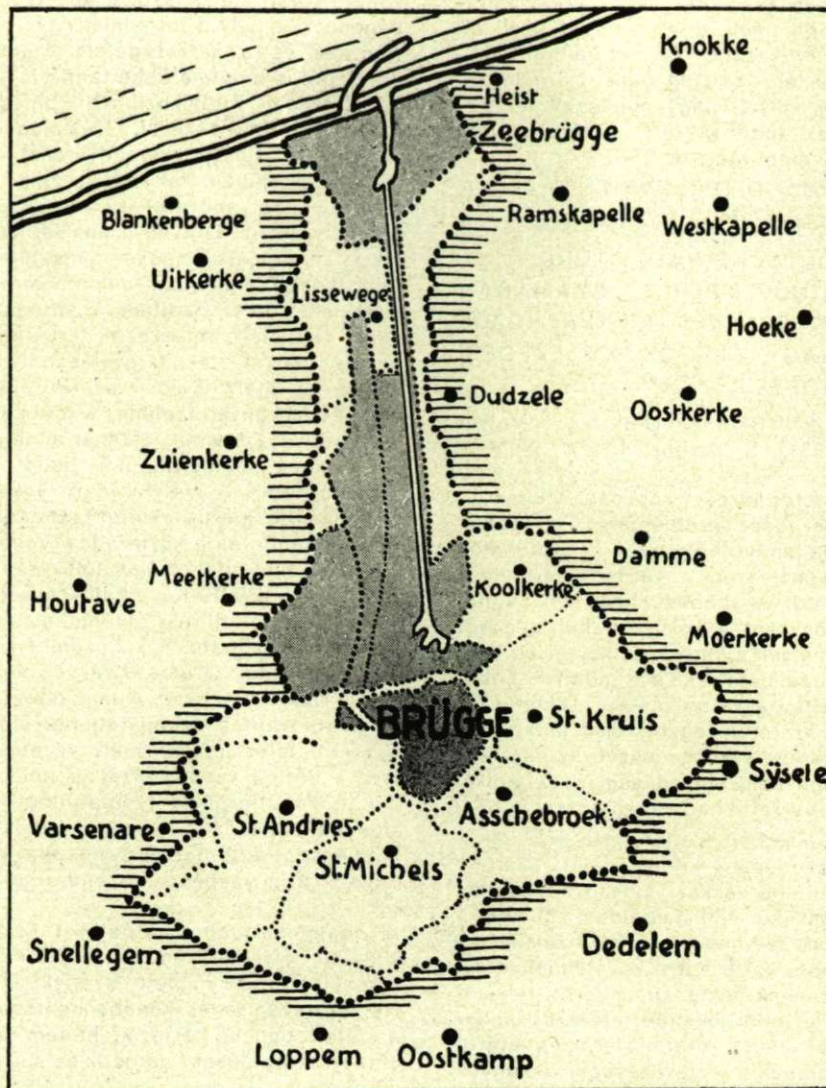
Szemle

AZ INTERNACIONALER VERBAND FÜR WOHNUNGSWESEN UND STÄDTEBAU KÖTELEKÉBE TARTOZÓ ORSZÁGOK VÁROSRENDEZÉSI PROGRAMJA

(Folytatás)

Zara újraépítési tervét Rossi de Paoli készítette. Lényegében az 1938-as terv továbbfejlesztése, melyet Zara és egész Dalmácia nagy jövőjének kilátása tett szükségessé. A terv főszempontja a meglévő városrendezési szempontból való tagolása és a számos szép és érdekes régi épület megőrzése. Paoli a lebontást a lehető legcsekélyebbre korlátozza, csak ott akarja végrehajtani, ahol az úthálózat tökéletesítése, egészségtelen negyedek helyes megoldása vagy kimagasló épületek részére keret létesítése azt megköveteli. Érdekes újítása a tervnek a Piazza delle Erbe és a Piazza Dellaurana területén létesítendő új közigazgatási központ, a Porta di Terriferma kiképzése és a falak lábánál húzódó vízesárok újra használatba vétele. Ez a csatorna fogja összekötni a nyílt tengert az ipari kikötővel és kettős célt szolgál, egyrészt megkönnyíti a forgalmat, másrészt nagyban emeli a város festői képét. A város kiterjeszkedésében sokat nyer a katonai övezetek lakáscélokra való felszabadításával. A város jövő fejlődése szempontjából igen fontosak a tenger felé vezető, egymással párhuzamos utak (főleg közlekedési utak), melyek az óvárost felszabadítják és a külváros fontosabb utcáit egymással összekötik. A külvárosok közül Punta Amica a fürdőélet, a Borgo Erizzo és az óváros közti negyed a katonai övezettel gazdagítva, az iskolák és egyéb tanítótételek centruma lesz, sétányokkal, fasorokkal élénkítve. Az óvárossal egy utca fogja összekötni. Az új, hatalmas strandot a Via Vittore Emmanuelevel egy Velencére emlékeztető híd köti össze, mely gyönyörűen illeszkedik bele a városképbe. Bár Zara nem iparváros, Paoli ipari negyedet is tervez a lakónegyed mellett, mely mind a kikötővel, mind a város belsejével jó összeköttetésben lesz. Paoli terve nemcsak szép és érdekes, de érdeme, hogy előre számol Zara nagy jövőjével és ennek koncepciójában készült.

Róma ipari negyedének terve a háború után kerül kivitelre. A háború befejeztével számbaveszik a negyed létesítésére szánt utcákat, épületeket. Az új negyed a város központjával 60 m széles úttal lesz összekötve. a villamosok legalább 40.000 embert fognak óránként kielégíteni. Az ipari negyedet

Nagy-Brügge szabályozási terve

a legfontosabb vasútvonalakkal külsőleges sínhálózat köti össze. A munkások részére új lakóházakat, szakiskolákat és kísérleti állomásokat építenek.

A belgiumi Nagy-Brügge kialakítását az 1942. I. 11-es belügyminiszteri rendeletben körvonalazták. E szerint Lisseweget, Koolkerket és St. Michelt Brügge városához csatolják, a közbeeső kisebb helységek egyes részeivel együtt, St. Kruis megmaradó részét Dammehez, Varsenare St. Andries, Loppem és Meetkerke Nagy-Brüggéből kimaradó részeit egyesítik és a régi Brügge bizonyos részeit Meetkerke, Zuienkerke és Blankenberge községekhez fűzik. A terület ily módon való felosztása nehéz feladat volt. Nagy-Brügge kialakításában két szempont játszott fontos szerepet: a régi városrészek egyesítése a szélső területekkel, melyek ezzel a maggal egykor össze voltak növe, másrészt Brügge és Zeebrugge közt közigazgatási egység teremtése Lis-

sewege bekebelezésével. A Brügge-Zeebrugge-csatorna mindkét partja Brügge fennhatósága alá kerül, Nagy-Brügge pedig a kiterjesztés által közvetlenül a tengerpartra tolódik, ami a város fejlődése szempontjából lényeges körülmény. A megnagyobbított város azonban a be nem kebelezett helységek jövő fejlődésének is szabad utat enged, sőt egymás közt való egyesítésük által elő is segíti azt.

A New-Yorkban tervezett vízalatti alagút Manhattan legdélibb részét köti össze Brooklynnal. A tunnel két egymás mellett futó útvezetékéből áll, köralakú, samottburkolatú fémgyűrűkből megépítve. Legnagyobb mélysége a víz alatt 35 m, az alagút központi részét kb. 1500 m hosszúságban a sziklában építik ki. Jármű befogadóképessége — 6'30 m széles kocsitutat számítva — évente 16 millió. Az alagút manhattani bejárata az Est River folytatásával kapcsolódik össze, a brooklyni kitorkolás pedig egy fontos

közlekedési úttal lesz összekötve, mely a 3. Avenuet szeli át. Elgondolásában és méreteiben hatalmas terv és egyben bizonyítéka, hogy milyen nagy építészeti lehetőségek adódnak ott, ahol az anyagi alap meg van hozzá.

O. Dr. LOVRICH GIZELLA

A DUTSCHE BAUZEITUNG 1942 NOVEMBER 4-I SZÁMÁBAN IGEN ÉRDEKES CIKKET KÖZÖL A NAGYVÁROSOK KÖZLEKEDÉSI KÉRDÉSEIRŐL.

(Städt. Baurat Dipl.-Ing. Volker Henning. Strassburg i. E.)

Városrendezés kapcsán felmerült közlekedési problémákat vizsgálva, megállapítja, hogy azok nem oldhatók meg helyesen a városok területére korlátozva, hanem bele kell vonni mindazokat a környező helyiségeket is, melyek a város gazdasági és közlekedési befolyása alatt állanak. Ebből a célból a város- és környéktervezőnek szorosan együtt kell működnie. A felelős városépítészeti munkát egy átfogó nemzetgazdasági és technikai munka kell, hogy megelőzze.

Schumacher szerint: »Ha egy város növekedésére irányvonalat akarunk felállítani, akkor először technikai kérdéseket kell megoldani. Mielőtt a terület fekvésével, a vasútvonallal és a többi közlekedési követelményekkel nincsenek tisztában, teljesen felesleges a többi jövődő tervekkel foglalkozni, mert a kiterjesztés meghatározása csak a közlekedésügyi viszonyok alapján lehetséges. Minden továbbiak előfeltétele: a gyorsvasutak, kisvasutak és közlekedési útvonalak. Mivel az utak és csatornahálózat legtöbbször elválaszthatatlanul összetartozik, ezzel kapcsolatosan újabb technikai kérdések jönnek számításba (ú. m. víz, energia, vízelvezetés, stb.) Schumacher ezzel a meghatározásával világosan kifejezte a mérnök, de különösen a közlekedés jelentőségét a várostervezésben.

Kifejti a cikkben, hogy a közlekedés nem önmagáért van, hanem egyike azoknak az erőknél, melyeknek a város megalkotásánál együtt kell működnie és a távolságközlekedési vonalaknak rendezetten kell a várostervbe beleilleszkedniük. A városrendezési és közlekedési tervek összehangolásával a szépi építészeti követelményeket is ki kell elégíteni. Részletesen fejtegeti a rövid- és hosszútávú közlekedési vonalak viszonyát, s rendkívüli jelentőséget tulajdonít a teherforgalmi útvonalaknak.

A háború bebizonyította, hogy a nemzet életében a birtokok közlekedési helyzetének van a legnagyobb jelentősége és ehhez képest a forgalmi korlátozásokat sokkal nagyobb mértékben hajtották végre a kevésbé fontos személyforgalomban. Nagy-

vonalú olyan átalakításokat tart szükségesnek, amely a forgalmat egyszerűsítene és a kereskedelem szempontjából is megfelelőbbé tenné. Részletesen foglalkozik a pályaudvarok elhelyezésével. Véleménye szerint kisterületű pályaudvarokat a város belsejében kell elhelyezni, a nagyobb pályaudvarokat pedig ki kell helyezni, s az ilyen üzemi területek kitépítésével nagyon hasznos, főleg közlekedésre használható területet lehet felszabadítani a városok belső területén. A városok területén haladó pályatestek tárgyalásánál a magas és mélyfekvésű vezetés előnyeit és hátrányait taglalja. A töltések a város, vagy a vidék látképét mindig zavarják és szétdarabolják. Ebből a szempontból a mélyfekvésű vasút alkalmasabb, mert a tekintet szabadon elsiklik fölötté és a közlekedési vonalak és a vasút által elválasztott részek egységes területtől foglalhatók össze. A pályatest fölötti rész útvonalhálózat céljára használható. Ezzel szemben a magasvasútnál az utas a várost nem két fal között utazza át. A magasvasút helymegtakarítás szempontjából előnyösebb mint a nyílt mély vezetés, erre a berlini vasúthálózat is példát mutat. Vasútforgalmi szempontból is előnyösebbnek látja a magasvezetést. A távolsági autótutak tárgyalásánál is foglalkozik a szépi építészeti szempontokkal.

A német birodalmi autótutakat szép kilátású helyeken, erdőkön, ligeteken keresztül, tavak mellett vezették. De Németország teljes képébe nemcsak az érintetlen táj tartozik, hanem az emberi települések, városok és nagyvárosok is.

Hibáztatja azt a felfogást, hogy a közlekedésnek nincs közvetlen vonatkozása a városépítészeti művészetrel. Azokban az évtizedekben, melyeket a vasútépítés jellemez, mindenestre figyelmen kívül hagyták ezeket a követelményeket.

Szerinte a nyomasztó hatás — amit a népesség nagy tömege napról napra tapasztalt a munkájához vezető úton, — nagyrészt kiküszöbölhető. A »Munka szépségével« egyidejűleg a »munkához vezető út szépségére« is törekedni kell.

Érdekes cikkének befejezésében összefoglalóan azt mondja, hogy az újdíj gyors közlekedése úton és sínen arra kényszerít, hogy a régi térbeli elképzeléseinket leküzdjük és új, térbelileg nagyvonalú gondolkodáshoz és alkotásokhoz jussunk.

»IPAROSOK ÉS KERESKEDŐK HITELELLÁTÁSA — megjelent könyvben tájékoztató a kedvezményes feltételek mellett folyósítható kölcsönökről címmel dr. Bodó József, az IPOK s. fogalmazója az iparosok és kereskedők által kedvezményes feltételek mellett igényelhető kölcsönökről nyújt tájékoztatót. Részletesen ismerteti,

hogyan kaphat az iparos és kereskedő fedezet nélküli, kisipari, kiskereskedelmi, kereszténykereskedelmi, közleplejárati, áruváltószámítási, termelési és munka-, garanciális, szövetkezeti, export- és egyéb különleges hitelek, hogyan juthat a Nemzeti Önellátási Alap kölcsönéhez, a LÁB és FAKSZ kölcsönökhöz, stb. Ismerteti a keleti és erdélyi részek hitelezését, az iparosok és kereskedők hitelezését lebonyolító pénzügyintézeteket, stb. A munka részletesen, gyakorlati példákkal megvilágítva ismerteti az egyes hitelakciók célját, a kölcsönök elnyerésének feltételeit, a kérvények kitöltésének és felszerelésének módját, a kamat nagyságát, a visszafizetés módjait, stb., általában a legmesszebbmenő részletekig menő tájékoztatást nyújt nemcsak a kölcsönt igénylő iparosok és kereskedők, de az érdekeltek részére felvilágosítással szolgáló érdekviseleti vezetők, hivatalok, intézmények stb. részére is. A tájékoztatómunka ára 4 pengő. Megrendelhető a szerzőnél (Budapest, VII., Erzsébet körút 9. I/3. IPOK) és az ipartestületeken.

AZ »ÚJ MAGYAR OTTHON«

gondolkörének kiépítését az Országos Magyar Iparművészeti Társulat lelkes áldozatkészséggel igyekszik előbbrevinni. E téren már ezideig is igen öröndetes eredmények adódtak. Most zárult le annak a rendkívül érdekes építőiparművészeti interieur pályázatnak a második fázisa, amelyet a Társulat nem régebben hirdetett volt meg. A rendkívül érdekes pályázat alkalmából az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskola igazgatójának Szabalya Frischauf Ferenc m. kir. kormányfőtanácsosnak elnöklése alatt álló szakmai bírálóbizottság megállapította, hogy a pályázat általánosságban is igen magas színvonalú szakmai kulturmunkát eredményezett, bár az első díjat a bizottság nem ítélte ezúttal meg. A 700 pengős II. díjat Ambrózy Iván okl. építőiparművész, 500 pengős III. díjat Szohátsky László okl. építőiparművész nyerte, Tólos Gyula okl. építőiparművésznek két pályatervét egyenként 200 pengős jutalomdíjban részesítette a bizottság. Ugyancsak 200 pengős jutalomdíjat nyert egyik kitűnő pályatervével Antal Tibor okl. építőiparművész.

Mint értesülünk a magyar lakásművészetnek a legújabb eszmei elgondolásai Kassán ez év május hó 9-én megnyíló »II. Országos Magyar Iparművészeti Tárlat« keretében kerülnek a nagy nyilvánosság előtt először bemutatásra.

Budapest, 1943. április hó 7-én

Az Országos Magyar Iparművészeti Társulat Elnöksége

Úridivat, Nőidivat, Harisnya, Kesztyű, Kötöttárú.
 Fürdőcikk, Ernyő, Bőrönd, Cipő, Rövidárú.
 Kézimunka, Selyem, Szövet, Mosóárú, Férfi-
 ruha, Nőiruha, Nőikalap, Bunda, Szőrmearú.
 Gyermekruha, Óra, Bizsú, Díszmű, Kerámia.
 Sport, Illatszert, Papírt, Író- és rajzszerke, Játék.
 Szőnyeg, Függyöny, Paplan, Vaszonárú, Ágy-
 és asztalnemű, Bútor, Kémbútor, Kályha, Csillár,
 Radió, Manglamez, Üveg, Porcellán, Edény.
 Háztartási cikkek, Gyermekkosci, Kerékpár,
 Szerszám, Kertiszerszám, Maradék, Fűszer,
 Csemege, Hentesárú, Gyümölcs, Cukorka stb.
 Gyermekruha, Óra, Bizsú, Díszmű, Kerámia,
 Kézimunka, Selyem, Szövet, Mosóárú, Férfi-
 ruha, Nőiruha, Nőikalap, Bunda, Szőrmearú.

Magyar Divatosarnok

BUDAPEST VII. RÁKÓCZI-ÚT 70-76

Körm.
K. 2. 1. 0

Jó munkához Dráske anyag

CSÖVEK,

fürdőszoba felszerelések, badogok
tetőfedéshez, víz-, gőz-, gáz- és
központifűtési szerelvények

Magyar Cső- és Vaskereskedelmi R. T.
Budapest, V., Váci-út 30/32. szám. — Telefon : 299-006

LOMÁSI ERDŐIPAR R. T. MAGYARORSZÁGI ÜZEMEINEK KIRENDELTSÉGE
KOLOZSVÁR, MÁTYÁS KIRÁLY-TÉR 7. I. 3 * TELEFON : 18-89

SZÁLLIT : Szatmárnémeti-Gőzfűrész-i és láposbányai (Szatmár megye) parkettagyárából, illetve fűrészleiből a legkényesebb fzlést kielégítő bükk-, tölgy-, dió- és kőrisfából készült rendes és díszítő parkettát, különleges eljárással feketére színezett tölgyparkettát, kiváló osztályozású és minőségű bükk-, tölgy-, dió-, kőris- és juhar- stb. építő bútortanyagot. Galócási (Csik vármegye), dédabisztrai és szováti (Marostorda vármegye) fűrészleiből bármilyen mennyiségű, méretű és osztályozású luc-jegenyefenyő és bükkfűrészárut

Král Gyula kőfaragómester
kő- és márványgyártólépe
épület, síremlék, oltár, emlékmű stb. munkák
Budapest, III., Lajos-utca 77/79. Tel.: 163-116
Kőbányauzem : Budakalász

Épület- és portálüvegezés,
márványüveg burkolás,
üvegbeton
BUKOVAI SÁNDOR
Budapest, VIII., Baross-tér 4
Telefon : 132-211

**GYÁRKÉMÉNY ÉPÍTKEZÉS
GŐKAZÁNOK BEFALAZÁSA**
HÖRCHER ELEMÉR-EGGENBERGER
építómester SZILVESZTER
Budapest, II., Margit-körút 8. Telefon : 352-126

THERMOPHOR
házikémények és szellőző-
berendezések, NEDVES
FALAK KISZÁRÍTÁSA
áramlólevegő-rendszerrel

Custodis Alfonz rt.
V., Nádor-utca 19. Tel. : 112-007

**ÜVEG-
BETON**

márványüveg-
burkolás.

Épületüvegezés

**BIELEK
KÁROLY**

Budapest
VIII., Tavaszmező-u. 18,
telefon: 132-594

S Z A B A D A L M A Z O T T

**MARABU-THERMOCELL
RADIÁTOROK**

MELEGVÍZ- VAGY GŐZFŰTÉSRE

TETSZETŐS FORMA, KELLEMES FŰTŐHATÁS,
GYORS FEFŰTÉS, KÖNNYŰ SZABÁLYOZÁS
GŐZFŰTÉSNEEL IS, GAZDASÁGOS FŰTÉS

Gőzfűtésnél is biztosítja a melegvízfűtés előnyeit

Gyártja: MAGYAR RADIÁTORGYÁR R.-T.
BUDAPEST, GYÖMRŐI-ÚT 76-78

EMERGÉ

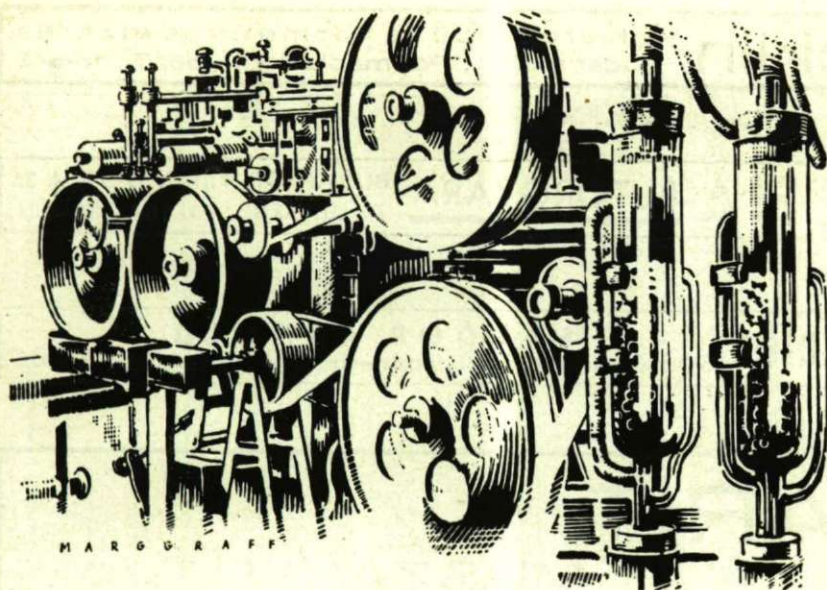
a tökéletes gumi-
áruk védjegye!

Magyar Ruggyantaárugyár R.T.

FÉLSZÁZADOS GYÁRTÁSI TAPASZTALAT

*Pártatlan önkritika-

Míg a valódi KOH-I-NOOR munkának válogatott nyersanyag és kiváló szakmunka a kiindulópontja és előfeltétele, addig ezen alkotás a végső legkiválóbb minőségi biztosítékát mintaszerű vizsgálat és önkritika rendszerével nyeri el. A lényeges munkamenetek lefolyását érzékeny vizsgálógépekkel és pontos mérési módszerekkel ellenőrzik, miáltal minden egyes KOH-I-NOOR elnyeri azt a biztosítékot, amelynek alapján pontos rajzolásnál megbízható segédeszközzé válik. Érdekes részleteket a KOH-I-NOOR vizsgálati módszerekről, továbbá sok tanulságos tájékoztatást nyújt „Barátság a KOH-I-NOOR-ral” című prospektusunk, amelyet minden KOH-I-NOOR barátnak díjtanul megküldünk.

KOH-I-NOOR IRÓNGYÁRAK L. & C. HARDTMUTH
 MAGYARORSZÁGI VEZÉRKÉPVISELETE: HOFMEISTER ÉS DÉZSY NAGY
 BUDAPEST, V., SZENT ISTVÁN-KÖRÚT 24.

Franck

Fémszálas Picklin

falsarokvédő és hermetikus elzárás
Budapest, VI., Podmaniczky-u. 63. T. 110-643

NAGY ANTAL ÉS FIA BÚTORGYÁRA

BUDAPEST, VIII., VIG-UTCA 32
TELEFON: 143-864, 130-471

Nedvesség elleni szigetelés

SÁNDOR ARNOLD

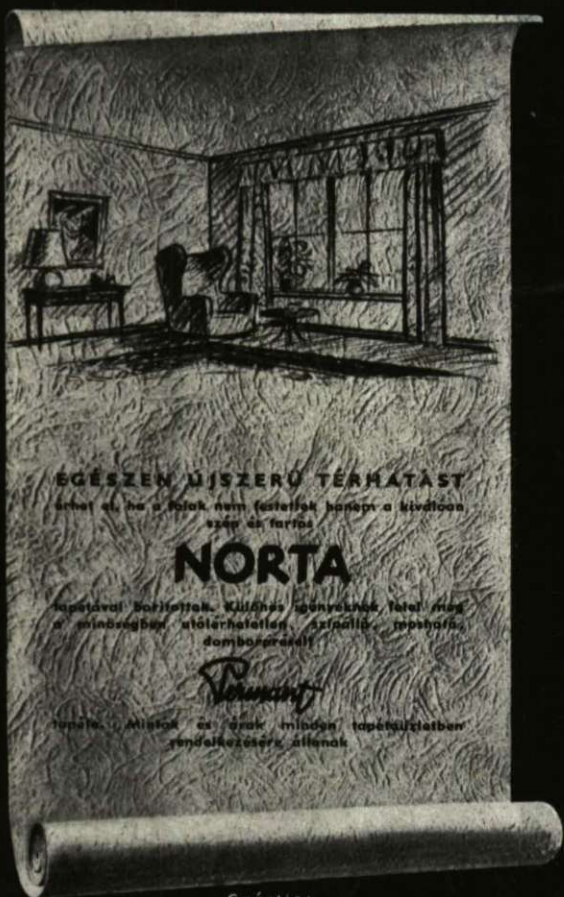
GOUDRON vállalat, VI., Podmaniczky-u. 29. Telefon: 116-353

KOLLARIT

MŰSZAKI R.T.

BUDAPEST, TEL. 136-228

EGÉSZEN ÚJSZERŰ TERNÁTAST
széket és ha a falak nem festettek hanem a kiválóan
szár és tartós

NORTA

tapetával borítottak. Különböző méretekben, felfüggesztés
a minőségben, utólagos felrakás, asztalok, poharak,
dobozok stb.

Norddeutsche

tapéta. Alkotó és ezek minden tapetájában
rendelkezésre állnak

Gyártja:

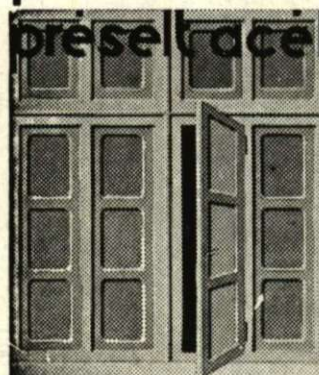
NORDDÉUTSCHE TAPETENFABRIK HÖLSCHER & BREIMER
LANGENHAGEN VOR HANNOVER (DEUTSCHLAND)

**SÓSKUTI KÖBURKOLAT
WEISINGER GYÖRGY**

OKL. MÉRNÖK, KÖFARAGÓMESTER
BUDAPEST, XIV. EGRESSY-ÚT 23

TELEFON: 297-428

**préselt acélajtók
préselt acélkapuk**

tetszetős-tartós-tűz
és betörés biztos.

haas és Somogyi

**VERÉB ERDŐIPAR, FŰRÉSZÜZEM ÉS TŰZELŐANYAG KFT.
VERÉB TŰZELŐ- ÉS ÉPÍTÉSI ANYAGKERESKEDÉS**

Tűzfű, szén, faszén és építési anyagok, kemény- és puhafa asztalosárak,
fournirok és lemezek, faragott és fűrészelt fák. Közp. iroda: XI., Fehérvári-út 19.
Telefon: 468-744. Telep: Dunaparti teher p.-u., Szigetvágy. Telefon: 137-436

HÍVJON!

Veszek szenzációs árért férfiruhát, fehérenmüt, ezüstöt, ékszert, zongorát, pianinót,
porcelánt. Telefon 427-122. Budapest, Erzsébet-kr 32., udvarban. Levélhívásra jövők

JÖJJÖN!

GROZIT

ASZFALT ÉS KÁTRÁNY VEGYITERMÉKGYÁR RT.

IRODA: BUDAPEST, V., SZENT ISTVÁN-KÖRÚT 22

BOHN TESTVÉREK TÉGLAGYÁR R.T.

BUDAPEST, III., BÉCSI-ÚT 166

Falazó-, válaszfal- és födém téglák

KNUTH K. egészségügyi berendezések gyára

Budapest, VII., Garay-utca 10

Telefonszám:
224-801

Központi fűtés, vízvezeték-
szerelés, víztisztító berende-
zések, szellőző berendezések

KÖRTING FŰTÉS

KÖZPONTI FŰTÉSEK, KLIMABERENDEZÉSEK, OLAJTŰZELÉSEK,
INJEKTOROK, SUGÁRKÉSZÜLÉKEK, VACUUMBERENDEZÉSEK

Körting B. és E. Részvénytársaság,
Budapest, VIII., Kisfaludy-u. 11
TELEFON: 14-63-68, 14-63-69

REDÖNYÖK JUSTUS SÁNDOR ÉS FIA

Budapest, VI., Bajza-utca 50. Telefon: 122-306. Alapítotott 1886-ban

ÓVÓHELYAJTÓK

ÉS VÉSZKIJÁRÓK
VASBETONBÓL

**PREGITZER
FERENC** cement-
árúgyára
Budapest, XIV., Angol-
utca 30. Telefon 297-921

Elevator

felvonó- és gépgyár kft.
XIII., Jász-utca 76. Tel: 493-070

LIFTEK

KRISCH-FEKETE NÁNDOR

tetőfedő, javító és karbantartó vállalata
Budapest, XI., Szent Imre herceg útja 40/A. T.: 258-228

SZIGMA NAGYSZILÁRDSÁGÚ BETONVAS

MAJOR LÁSZLÓ • BUDAPEST, V., DRÁVA-UTCA 22 • TELEFON: 298-495

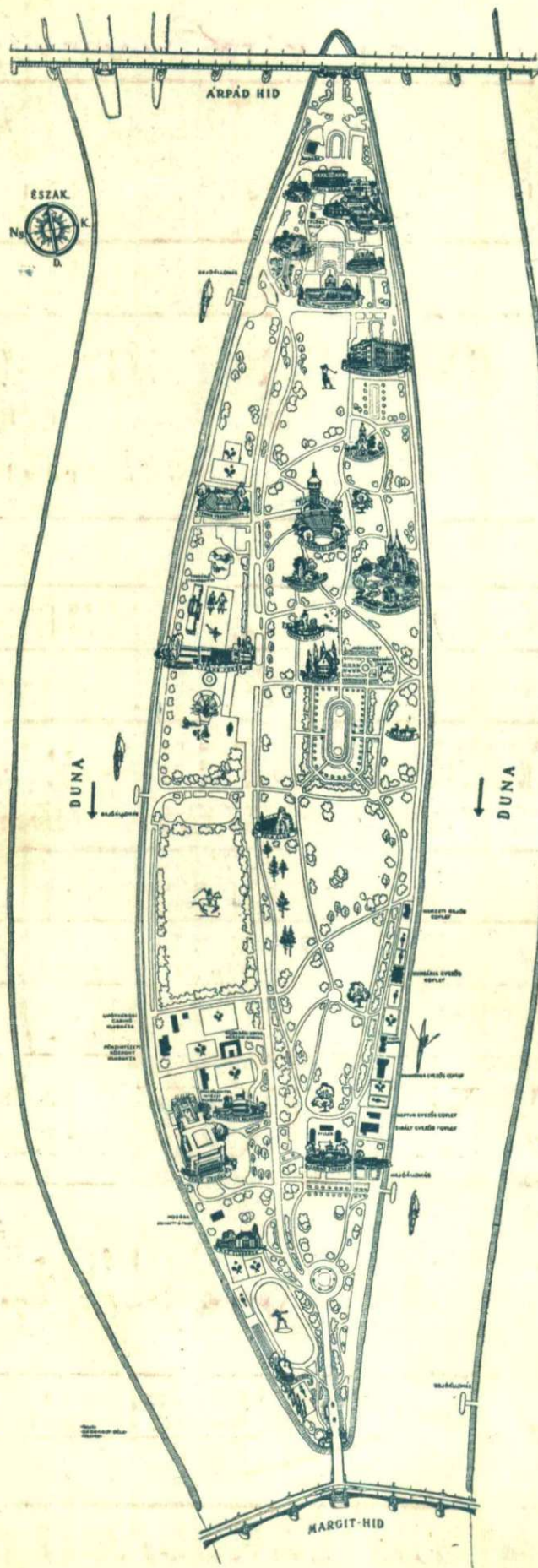
VEZETŐ A SZENT MARGIT-SZIGETEN

1873-ban, a Reitter Ferenc-féle, 1870-ben elfogadott Dunaszabályozás keretében a Festő-sziget déli csücskét lekotorták és a Margit-szigetet Óbudával együtt Pest—Buda egyesítésekor Budapestbe kebelezték be. 1895-ben feltöltéssel összeköttették a két szigetet és ugyanakkor gátat építettek az újonnan kialakított sziget nyugati oldalán. 1896-ban József főherceg a Boldogasszony zárdatemplom szentélyének romjai elé a fiatalon elhunyt László főherceg emlékére kápolnát emeltetett. Az 1872—76-ban épült Margit-hídról 1899—1800-ban a kincstár és a főherceg költségén szárnyhidat építettek a szigetre. Ettől kezdve a sziget a fővárosi közönség számára még jobban hozzáférhető sétátér lett.

A SZENT MARGIT-SZIGET TÖRTÉNETE 1908 UTÁN

A szigetet a Fővárosi Közmunkák Tanácsa vásárolta meg — az általa kezelt Fővárosi Pénzalap tulajdonaként — ifjú József főhercegtől 11 millióért, a kormány 1908. évi XLVIII. t.-c.-ben nyert felhatalmazása alapján és e törvény rendelkezéséhez képest.

A Közmunkák Tanácsa 1910-ben megszüntette a régi bérletet és házi kezelésbe vette, modernizálta a fürdőt és a szigeten lévő épületeket. Felépítette a Víztoronyt (Zielinski Sz. műve, 1911) és ezzel biztosította a sziget önálló vízellátását. A következő évben (1912) felállították az id. József főherceg által ültetett tölgyek alá az ifj. József főherceg tulajdonában lévő Arany János mellszobrát (liptóútvári Stróbl Alajos műve) és a nagyszentmiklósi ú. n. Attila-kincs között talált vázának rézből készült megnagyobbított mását, továbbá az alsó vendéglő épületének udvarán az Éneklő angyal szobrát (liptóútvári Stróbl A. műve). 1913-ban a Közmunkák Tanácsa bérbeadta 60 évre az egész szigetet az újonnan alakult Szent Margitsziget Gyógyfürdő Rt.-nek s ez építette a bejáró melletti emeletes MAC-klubházat (eredetileg igazgatósági épület, majd vendéglő és kártyaklub, jelenleg a sebesült katonák üdülője; 1913., Biró B. műve, átépítették 1928-ban). Közben a Tanács költségére tovább folyt a sziget feltöltése (1913—14-ben, majd 1920—25-ben), a történelmi emlékek feltárása (a domonkosrendi apácák kolostorának rom-

jai: Salkovics Károly, 1914. és Lux Kálmán, 1921—23), beépítése (szanatórium, Wälder Gy. 1925; Palatinus-strandfürdő, 1921) és modernizálása. 1927-ben a Közmunkák Tanácsa megvásárolta a Szent Margit-sziget Gyógyfürdő Rt. összes részvényeit s azóta ennek a részvénytársaságnak a keretében kezeli a szigetet: ad ki engedélyeket különböző épületek építésére és végzi a fenntartás munkáját (autóút, sétányok karbantartása). 1934-ben a részvénytársaság 25 évre bérbeadta a fürdőt, a Palatinus-Nagyszállót és Szanatóriumot, a Margaréta-, a Dália-szállót és a Flóra-villát a felső vendéglővel, a mulatóval és a hozzá tartozó épületekkel együtt, de ugyanakkor folytatta a beruházásokat is: saját költségén felépítette a premontrieiek Szent Mihály kápolnáját (Lux K., 1931), újjáépítette a Palatinus-strandfürdőt (Janáky I., 1937, duna-fürdővel, hullámfürdővel), megeremtette a szabadtéri színházat (Kafka P., 1938), ásátásokat végeztetett a domonkosrendi apácakolostornál (vezette Lux G., 1938), 310 m mély artézi kutat furatott a sziget déli részén, a MAC-sportpálya mellett (vezette Pávai Vajna F., 1936) az alsó vendéglő melletti Magda-forrás ivócsarnokának (Grundböck B., 1937) táplálására, 120 m mély artézi kutat furatott a sziget északi részén, a Margaréta-szálló mellett (vezette Zsigmondy B., 1943), rekonstruálta Bodor Péter marosvásárhelyi zenélőkútját (Jankó Gy., 1936), gyógyteremmé alakította az Ybl-féle alsó vendéglő egy részét, a rózsakertet felfrissítette, sziklakertet (1936), vadaskertet (1930), gyermekjátszóteret létesített; felállította a szanatórium kertjének bejáratánál liptóútvári Stróbl Alajos »Faun« c. szobrát, az Arany János tölgyeitől délre Tompa Mihály mellszobrát (Pásztor J. műve, 1942), a rózsakertben Erzsébet királyné szobrát (Körmendi Frimm J. műve), a bejárat köröndtől keletre, a Dunaparton Bihari Jánosnak, a nagy nótaszerzőnek szobrát (Vaszary L. műve, 1927), továbbá a strand bejáratánál Csorba G. »Fésülködő nő«, a Magda-forrás ivócsarnokában Ungvári L. »Ülő nő« c. szobrát s végül északfelé feltöltéssel meghosszabbította a szigetet (1939—40), ahol a leendő Árpád-híd lejárója most épül.

dr. D. J